

דורות ההמשך
נושאי מורשת השואה והגבורה

הד קולנו

ביטאון עמותת דורות ההמשך

מס' 14

גיליון שבט תשפ"ב – ינואר 2022

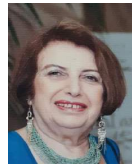
מה בביטאון

לחיצה על מספר העמוד תביא אתכם לעמוד המבוקש

לחזרה לתוכן הביטאון יש ללחוץ על הכפתור הירוק הנמצא בתחתית כל עמוד

כנס הגבורה
13

דבר יושבת
ראש העמותה
רחל רחנשטיין 3

15 העמותה במרשתת
YouTube i Dorot. MemorialLine f

4 אירוע העמותה לציון
יום הזיכרון הבין-לאומי
להנצחת קורבנות השואה

18 התפרסם לאחרונה
בארץ ובעולם

5 קיר הזיכרון
ביד ושם
יד ושם
רשות הזיכרון לשואה ולגבורה

26 השתקפות
השואה באומנות

6 מי אנחנו?
תולדות העמותה

חברים מספרים
32

8 הבמות ללימודי השואה

ממדף הספרים
35

9 כנס הסתיו

38 הרשמה לחברות בעמותה

כנס ה"חזרה לחיים של שורדי השואה"

10

דורות ההמשך
נושאי מורשת
השואה והגבורה

דבר יושבת ראש העמותה

חברי עמותה יקרים

פעילות בתנאי חוסר וודאות מחייבת חשיבה גמישה ויצירתית, שלוקחת בחשבון את התנאים המשתנים. אני מזמינה אתכם ליטול חלק בייזום רעיונות חדשים ובפעילות העמותה, זאת, על מנת לאפשר את צמיחתה וחדירתה לקהלים נוספים.

פעילות בתנאי חוסר וודאות מחייבת חשיבה גמישה ויצירתית, שלוקחת בחשבון את התנאים המשתנים. אני מזמינה אתכם ליטול חלק בייזום רעיונות חדשים ובפעילות העמותה, זאת, על מנת לאפשר את צמיחתה וחדירתה לקהלים נוספים.

שנת הכספים החדשה 2022 עומדת בפתח ואתם יודעים בוודאי כי חלק מפעילותה ממומן על ידכם, באמצעות דמי החבר שאתם משלמים בנוסף לתרומות ולמקורות נוספים שאנו מצליחים לגייס. לכן אני פונה אליכם: אנא הזדרזו לשלם את דמי החבר לשנת 2022 חשוב לעשות זאת כבר בתחילת השנה. תשלום דמי חבר מהווה הכרה שלכם בפעילות העמותה ובצורך שלה להתחזק ולהצליח, וכחברי העמותה היא מאפשרת לכם גם ליהנות מהטבות לפעילויות אלו.

זכרו, כבני דורות ההמשך ממשיכי צוואתם של בני משפחותינו שורדי השואה אנו מצווים לעשות כל מה שביכולתנו כדי להעביר ולשמר את נר זיכרון השואה והתקומה לדורות הבאים ומכאן נובעת חשיבותה של הפעילות הרבה שלנו לקידום הנושא.

חלפו שישה חודשים מיום פרסום המידעון האחרון ושנת 2021 הסתיימה כאשר אימת הקורונה והווריאנטים החדשים ממשיכה לרחף מעלינו ולהקשות את פעילותנו.

למרות זאת הוועד המנהל ואנוכי בשיתוף חברי עמותה נוספים מנסים לעשות הכל כדי להמשיך בפעילותנו למענכם ולמען הנצחת זיכרון השואה.

בחודש אוקטובר פתחנו שש במות ללימודי השואה ברחבי הארץ. לארבעת הבמות הקיימות במרכז, בקרית ביאליק, בנתניה, ובבאר שבע, הצטרפו השנה שתי במות חדשות: בחדרה וברעננה. כל הבמות מופעלות בהתנדבות על ידי חברות העמותה.

בבמות ללימודי השואה ברחבי הארץ משתתפים כיום מעל 400 חברים ועמיתים. בכוונתנו להרחיב את הפעילות גם לאזורים נוספים.

הצלחנו בתקופה זו לקיים גם שלשה אירועים לחברים:

כנס הסתיו, שנערך בהיכל ווהלין בחודש אוקטובר, כנס התקומה, שנערך בבית הפלמ"ח בחודש נובמבר ואירוע הגבורה שנערך בחנוכה וכלל שני סיורי אנדרטאות שהתכנסו לאירוע מרכזי בלטרון. בכנסים שנערכו באופן היברידי, וכן באירוע הגבורה, נטלו חלק מאות מחברי העמותה שחוו התרגשות רבה ביותר. כתבות על האירועים תוכלו למצוא במידעון.

שנת 2022, שלקראתה אנו נערכים כעת, תהייה שנה מאתגרת ומעניינת שתמשיך להתנהל, ככל הנראה, בצל הקורונה.

בברכת שנה אזרחית מוצלחת ובריאה

רחל רוזנשטיין

יו"ר עמותת דורות ההמשך

[לחזרה לתפריט הראשי לחצו כאן](#)

הנכם מוזמנים

לאירוע מקוון ב-ZOOM לציון

יום הזיכרון הבין-לאומי להנצחת קורבנות השואה

תחת הכותרת:

ישיבת בוקר על שפת האגם השלו

לתאום "הפתרון הסופי של בעיית היהודים"

במלאת 80 שנה לוועידת ואנזה

משתתפי ועידת ואנזה

חדר האוכל שבו נערכו הדיונים

וילה ואנזה

יום חמישי, 27 בינואר 2022, כ"ה בשבט תשפ"ב, שעה 18:00

בתוכנית:

- **דברים: דני דיין, יו"ר הנהלת יד ושם**
רחל רזנשטיין, יו"ר עמותת דורות ההמשך
- **טקס הדלקת נרות לזכר בני משפחותינו, קורבנות השואה**, על ידי חברות העמותה, המקדישות מזמנן להתנדבות בתחומי פעילות שונים בעמותה.
- **הרצאות:**
"אדם, פקיד, רוצח: האנשים מאחורי ועידת ואנזה" – ד"ר יוחאי כהן, מנהל מחלקת הדרכה, אגף הנצחה וקשרי קהילה, יד ושם
"80 שנה לאחר ועידת ואנזה – גלגולו של אתר זיכרון ומרכז חינוך גרמני בנושא השואה" – יוסי גלעד, איש חינוך, מתנדב במסגרת ארגון "אות הכפרה והשלום" הגרמני בבית ועידת ואנזה בברלין
- **תכנית מוסיקאלית**
20:00 - סיום משוער

ההשתתפות באירוע ללא תשלום,

אך יש צורך בהרשמה מראש

לטופס הרשמה לאירוע לחצו כאן

קישור לאירוע יישלח לכם בדוא"ל סמוך למועד

נשמח לראות את כולכם עמנו

רחל רזנשטיין - יו"ר העמותה

וחברי ועדת האירועים:

בוניה בן אליעזר, בילי לניאדו, טובה לשם, דבי מורג, חיים פישגרונד,

רחל רזנשטיין, בשיתוף נציגת יד ושם - אורלי ניר

[לחזרה לתפריט הראשי לחצו כאן](#)

הצטרפו לקיר הזיכרון ביד ושם

קיר הזיכרון הוא פרויקט הנצחה מקוון וייחודי לציון יום הזיכרון הבין-לאומי לשואה המאפשר לציבור להצטרף ולזכור את קורבנות השואה. לאחר שתצטרפו שמכם יקושר באופן אוטומטי ואקראי לשמו של קורבן המונצח במאגר שמות קורבנות השואה, ויופיע לצידו בקיר הזיכרון. תוכלו לבחור שם של קרוב משפחה ממאגר שמות קורבנות השואה אותו תרצו להנציח. המאגר כולל כיום כ- 4,800,000 שמות.

לכניסה לאתר קיר הזיכרון לחצו כאן

מי אנחנו?

צוות המידעון שמח להציג בפניכם את

עמותת דורות ההמשך – נושאי מורשת השואה והגבורה

כתבה: **בילי לניאדו**, חברת הוועד המנהל

עמותת דורות ההמשך – נושאי מורשת השואה והגבורה נוסדה בשנת 2005. מיד עם ייסודה הוקם ועד מנהל, בראשות יושב ראש, שכלל את מייסדי העמותה. הוועד, ששינה פניו במשך השנים, פועל עד היום, ותפקידו לנהל את כל ענייני העמותה ולבצע את מטרותיה. מיד עם הקמתו של הוועד נכתב **תקנון העמותה** (לתקנון באתר העמותה [לחצו כאן](#)) והוחל בגיוס החברים. מאז היוסדה גדלים בעקביות פעילויות ומספר חבריה בכל רחבי הארץ ומטרבות פעילויותיה. יושבי הראש של העמותה עד כה היו: ד"ר יוסי שוב, שמואל סורק, בילי לניאדו והיום - רחל רוזנשטיין.

היעד המרכזי של העמותה:

הנצחת זיכרון השואה, הגבורה והתקומה, באמצעות לימוד תולדות השואה ושימור הסיפורים האישיים והמשפחתיים של בני דורות ההמשך – "העדים של העדים", שקיבלו על עצמם את האחריות למלא את צוואת שורדי השואה: "לזכור ולא לשכוח" ולהנחיל את זיכרון השואה לדורות הבאים

בין מטרות העמותה המופיעות בתקנון:

- לזהות לאפיין ולהגשים מטרות ואינטרסים משותפים לכלל דורות ההמשך.
- ליזום ולהזכיר לממשלות העולם לא לשכוח ולא להשכיח את פשעי הנאצים ועוזריהם.
- לנהל מאבק באנטישמיות ובמכחישי השואה
- לפעול להנצחת זכר השואה וקורבנותיה במגוון דרכים.
- לעודד את דורות ההמשך ולסייע להם לתעד את קורות החיים של הוריהם בשואה, לפנייה ואחריה, ואת סיפור בני משפחותיהם שנספו בשואה.
- לשמש נציגות רשמית של ציבור חברי העמותה בפני משרדי ממשלה ומוסדות ציבוריים וכלכליים, קרנות ויחידים.

חברי העמותה ועמיתיה:

בפעילות העמותה משתתפים אלפי בני דורות ההמשך לשורדי השואה, לפרטיזנים והלוחמים, ילדי וילידי מחנות העקורים והמעצר, מורים ותלמידי בתי הספר, פעילי ארגוני הנצחה ומעצבי דעה בתחום השואה והתקומה, חלקם חברים וחלקם עמיתים. יותר מ-600 חברי עמותה משלמים דמי חבר שנתיים להרחבת פעילות העמותה ולתחזוקה, וזכאים להנחות במגוון הפעילויות. בנוסף, לעמותה אלפי עמיתים שמצטרפים לפעילויות השונות בתוספת תשלום. גובה דמי החבר בעמותה: 150 ₪ לאדם, 200 ₪ לשני בני זוג ו-75 ₪ לבני 26 ומטה.

מוסדות העמותה:

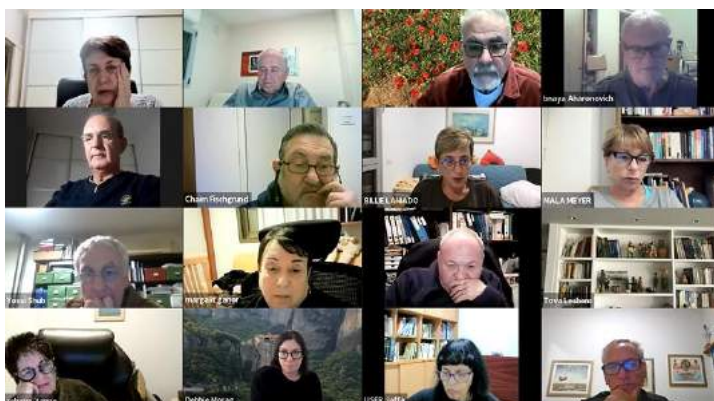
הוועד המנהל, היו"ר, ועדת הביקורת ובעלי תפקידים

חברי הוועד המנהל של העמותה, כמו גם היו"ר, נבחרים בידי האספה הכללית השנתית של העמותה ופועלים בהתנדבות מלאה. היום כולל הוועד 15 חברים. הוועד בונה את תכנית העבודה ודואג לביצועה בסיוע חברי עמותה נוספים. הוועד מתכנס לאספת ועד אחת לחודש.

לצד הוועד פועלים: **מזכיר העמותה**, האחראי בשכר חלקי על האדמיניסטרציה; **גזבר העמותה** הפועל בהתנדבות; **הנהלת חשבונות** שפועלת בהתנדבות; **רואה חשבון** שפועל בשכר תקופתי.

ועדת ביקורת: מול הוועד פועלת **ועדת ביקורת** בת שלושה חברים מתנדבים בעלי כישורים מתאימים, ותפקידה לבקר את פעילותה של העמותה.

ועדות: חברי הוועד המנהל פועלים באמצעות ועדות שאליהן מצטרפים חברים פעילים מתוך חברי העמותה, על פי רצונותיהם וכישוריהם:

ועדת כספים, ועדת אירועים, ועדת במות ללימודי השואה, ועדת תמיכה בדור השני והשלישי, ועדה להנצחת מורשת הפרטיזנים והלוחמים, ועדת מידעון, ועדת פעילות דיגיטלית, פרום הדור השלישי וכן וועדות המוקמות אד הוק.

שלוחות העמותה: לעמותה שש שלוחות:

שלוחת המרכז (היכל ווהלין), שלוחת באר שבע והסביבה, שלוחת רעננה והסביבה, שלוחת חדרה והסביבה, שלוחת נתניה והסביבה ושלוחת חיפה והקריות. ראשות השלוחות שוקדות על הרחבת הפעילות בתחומן וגיוס חברים ועמיתים חדשים. העמותה שמה לה למטרה להרחיב את פעילותה למקומות נוספים ברחבי הארץ ולהקים שלוחות נוספות.

פעילויות העמותה:

באירופה; עידוד יוזמות חינוכיות בבתי ספר תיכוניים; אתר הנצחה אינטרנטי "דורות ממוריאליין"; אתר הבית של העמותה, ועוד. לעמותה, הרשומה ברשם העמותות, אישור ניהול תקין וכן אישור לפי סעיף 46 לפקודת מס הכנסה לצורך פטור ממס על תרומות.

קשר עם מוסדות וארגונים:

העמותה פועלת בשיתוף פעולה עם המשרד לשוויון חברתי; יד ושם; ועידת התביעות; כל מוסדות הנצחה ברחבי הארץ; מרכז הארגונים; ארגוני ניצולים וקהילות בארץ ובעולם; וארגוני התקומה של שורדי השואה.

נשמח להצטרפותכם אלינו.

סדנאות דור המשך לסיפור, שבהן לומדים חברינו כיצד לספר את סיפור ההורים והמשפחה באירועי זיכרון בסלון, בבתי ספר, במחנות צה"ל ובארגונים ומקומות עבודה שונים; במות ללימודי השואה והמורשת היהודית; אירועים מרכזיים וכנסים כלליים שנתיים להנצחת נושאים מרכזיים בתולדות השואה והתקומה; כנס בנושא ה'חזרה לחיים' של שורדי השואה, בשיתוף ארגוני התקומה; פעילות בנושא הגבורה היהודית בשואה, כולל סיורי אנדרטאות; פעילות נגד אנטישמיות והכחשת השואה; הפקת סרטים על בני הדור השני, ילידי מחנות העקורים והמעצר; הקמת תערוכות; הפקת מידעון רבעוני; קיום מסעות לאתרי השואה

חברים ועמיתים יקרים

שנת 2022 החלה וזה הזמן לשלם דמי חבר שנתיים

תשלום דמי החבר מסייע לנו בעיקר לתחזק את העמותה כגוף אדמיניסטרטיבי, אבל בלעדיו יקשה עלינו לעמוד במשימות החשובות שלקחנו על עצמנו.

באפשרותכם לעזור לנו לממש משימות אלה באמצעות תשלום דמי חבר בסך 150 ₪ ליחיד או 200 ₪ למשפחה

דמי החבר מקנים לכם הטבות לפעילויות העמותה ומאפשרים לכם, עד סוף חודש מרץ, לצרף את הדור השלישי והרביעי במשפחתכם כחברים - ללא תשלום נוסף.

[לתשלום דמי חבר לחצו כאן](#)

[לצרוף חברים בני דורות המשך לחצו כאן](#)

הבמות ללימודי השואה והמורשת היהודית

שתי במות חדשות נפתחו בתחילת השנה, האחת בחדרה והאחרת ברעננה, והן מצטרפות לארבע הבמות שכבר קיימות בארץ

לזכר חיוך תמים שאל מול המוות גווע
לזכר עיניים רכות שכבו למראה הזוועה
לזכר צמות עדינות שגולחו ללא רחמים
לזכר ידיים חיוורות שלמדו לבקש מזון
לזכר רגליים דקות שקרסו תחתיהן מרזון
לזכר הגוף הפעוט שצומק וחלה ועונה
לזכר הלב הקטן שנחרד מעוצמת השנאה
לזכר הדם הצעיר, הדם שהפקר היה
לזכר כל ילד יהודי וכל ילדה יהודייה.
תודה לכם

למרות הקשיים שהעמידה בפנינו מגפת הקורונה נפתחו ארבע 'במות' בהיכל ווהלין בגבעתיים, בקרית ביאליק, בנתניה ובבאר שבע.
אנו גאים לבשר, דווקא בשנה קשה זו, על פתיחתן של שתי במות נוספות - ברעננה ובחדרה. חלק משש הבמות פועלות בלמידה מרחוק וחלקן באולמות.

הבמה ללימודי השואה בחדרה נפתחה
ב-19 באוקטובר 2021.

בתמונה משמאל: שוש זיוותן, רויטל פוקס
וסיגל זיידה (שנייה מימין)

הבמה ללימודי השואה ברעננה נפתחה
ב-31 באוקטובר 2021

ביוזמתה הברוכה של חברתנו **ורדה שפיזר**. באירוע הפתיחה נכחו ראש העיר רעננה **מר חיים ברוידא**, יושבת ראש עמותת דורות ההמשך **רחל רוזנשטיין** ומנהלת הפנאי והתרבות במועדון העמותה למען האזרח הוותיק ברעננה **גילה עירן**. בדברי הפתיחה שלה אמרה ורדה: "אני עצמי נהגתי לנסוע לתל אביב ולהקשיב להרצאות. חלמתי שגם פה ברעננה תהיה פעילות של העמותה. היום הצלחתי להגשים את החלום."

להלן דברי הפתיחה של מנהלת הבמה, חברתנו **שוש זיוותן**:

אני שמחה ונרגשת מאוד לפתוח בחדרה את הבמה ללימודי השואה. תודה לשותפות הנאמנות שלי שבלעדיהן זה לא היה קורה:
למנכ"לית העמותה למען הקשיש בחדרה – הגב' סיגל זיידה,
ליו"ר עמותת דורות ההמשך – הגב' רחל רוזנשטיין,
ולמנהלת המחלקה לאזרחים ותיקים – הגב' רויטל פוקס.

כבת להורים ניצולי שואה, משאלת ליבי הייתה לשמר את זיכרון הוריי וזיכרון העם היהודי על ידי פעילות נרחבת בקהילה, הכוללת הנחיית סדנאות לבני הדור השני, קיום 'זיכרון בסלון', לימוד הסיפור האישי של ההורים ניצולי השואה וטקסים לימי הזיכרון.

כשהתרחבו והלכו המפגשים עם בני הדור השני עלה בי הרצון העז להנגיש את לימודי השואה לכלל תושבי חדרה. השואה היא תכלית הרע העולמי. היא שיא של רשעות שקרתה במדינה דמוקרטית ומתקדמת. אנחנו רוצים שלקחי השואה יילמדו וייצרכו בקרב הדורות הבאים, ועלינו להבטיח שזיכרון השואה לא ידהה והשואה לא תחזור לעולם.

בתמונה משמאל: ורדה שפיזר, גילה עירן
למטה מימין: רחל רוזנשטיין

הנהלת העמותה מודה למנהלות הבמות בחדרה וברעננה על מאמצי השיווק הרבים שנשאו פרי בצורה מרשימה והביאו להשתתפות ערה של עשרות בני הדור השני וכל מי שהנושא קרוב לליבו בשתי ערים אלה.

כנס הסתיו לפתיחת שנת הפעילות בעמותה

ב-13 באוקטובר 2021 התקיים כנס הסתיו של העמותה שכותרתו: "הסיפור של הסיפור" - כתיבה אישית, תיעוד והיסטוריה של תקופת השואה.

כתבה: טובה לשם

הדוברת השנייה הייתה **פרופסור חנה יבלונקה**, פרופסור אמריטוס מאוניברסיטת בן גוריון בנגב והיסטוריונית של מוזאון לוחמי הגטאות, חברה קרובה וותיקה של העמותה ומרצה מבוקשת ואהודה על חברי העמותה.

העמותה מנצלת כל פרסום ומחקר חדש של פרופ' יבלונקה כדי להזמין אותה להרצות בבמות ובאירועים שלנו.

הפעם עסקה ההרצאה בספר חדש, בהוצאת ספרים של יד ושם וידיעות ספרים - **שלוש שנים בלי שם**, זיכרונותיה של יוליה שקדובה, ניצולת אושוויץ, שפרופ' יבלונקה כתבה לו מבוא היסטורי.

לסיום הכנס הוקרן סרט דוקו-דרמה בשם: **'מי יכתוב את ההיסטוריה שלנו'** שהופק בשנת 2018. הסרט עוסק במפעל תיעוד יחיד במינו שנעשה באופן מחתרתי בגטו ורשה, ביוזמתו ובהנהגתו של ההיסטוריון עמנואל רינגלבלום.

עמנואל רינגלבלום

את הכנס הפיקה ועדת האירועים של העמותה שחבריה הם: בוגיה בן-אליעזר, ביילי לניאדו, טובה לשם, דבי מורג, חיים פישגרונד ורחל רוזנשטיין.

בעמותת דורות ההמשך קיימת מסורת לפתוח את שנת הפעילות המגוונת והעשירה של העמותה בכנס המכונה 'כנס הסתיו'. השנה כלל הכנס, שהתקיים בבית ווהלין ובזום בהשתתפות כ-150 איש, עדויות, סיפורים אישיים, יומנים וזיכרונות של הקורבנות ושל השורדים.

"נספר מחדש ומהתחלה את אגדת הימים הגדולים והנוראים ההם.

נמנה את העובדות אחת אחת. נמסרן בקיצור ככרוניקה של ליבנו.

כמגילה שקוראין בה מדי שנה מחדש נלך לפי הסדר ... ציטוט דברים שכתבה רחל אורבך בספרה על גטו ורשה

הדוברים בכנס היו שני היסטוריונים חשובים ומרכזיים בחקר תולדות השואה בארץ ובעולם.

ראשון הדוברים היה **פרופסור עמוס גולדברג**, שסקר את ההתפתחות שחלה במעמדו של העד, שורד השואה, מתקופת השואה ועד ימינו שבהם העדים כבר הולכים לעולמם. פרופ' גולדברג סקר בדבריו את הנושא החל מהשואה עצמה, דרך הוועדות ההיסטוריות - משפטי נירנברג, פרסום העדויות הקלאסיות הראשונות, משפט אייכמן, הסרט 'שואה' של קלוד לנצמן, מפעלי העדויות (יד ושם, שפילברג) ועוד.

פרופ' עמוס גולדברג מלמד בחוג להיסטוריה של עם ישראל ויהדות זמננו ועומד בראש מכון המחקר ליהדות זמננו באוניברסיטה העברית. מחקריו עוסקים בזהות ובמשמעות בתקופת השואה, וכן בזיכרון השואה בעולם גלובלי.

חשיפת ארכיון "עונג שבת" בבונקר בגטו ורשה, 1946

כנס "החזרה לחיים של שורדי השואה" תשפ"ב תחת הכותרת: "שאו ציונה נס ודגל"

פורום ארגוני החזרה לחיים של ניצולי השואה

דורות ההמשך - נושאי מורשת השואה והגבורה
Next Generation of Holocaust & Heroism Legacy - Israel

עמותת
מורשת
הבריחה

קפריסין-המסגר לתקומה
הימני למוסדות ומרכזי המחקר והחינוך

כנס "החזרה לחיים של שורדי השואה", לציון החלטת האו"ם בכ"ט בנובמבר 1947, הפך כבר למסורת של פורום נציגי ארגוני "החזרה לחיים": עמותת מורשת הבריחה, ארגון מורשת מעפילי קפריסין וארגון מורשת אקסודוס, בראשות עמותת דורות ההמשך, הפעם עמד הכנס בסימן: פעילותן של תנועות הנוער החלוציות אחרי השואה בדרך לארץ ישראל.

כתבה: **בילי לניאדו**, מנהלת האירוע וחברת צוות ההיגוי

ברכת **נשיא המדינה יצחק הרצוג**, פתחה את הכנס. הנשיא הוא בנו של חיים הרצוג שהיה בין הלוחמים היהודיים נגד הנאצים בצבא הבריטי וחזה במו עיניו את שהתחולל במחנות ששחררו. בברכתו ציין הנשיא את הערכתו הרבה לכך שפורום 'החזרה לחיים' מתכנס כל שנה כדי לזכור את סיפורי הבריחה, ועל כך שבחרנו השנה לספר על תרומתם החשובה של תנועות הנוער בבריחה.

גם יושבת ראש העמותה **רחל רוזנשטיין**, ויושבת ראש עמותת מורשת הבריחה **ד"ר מירי נהרי**, העלו על נס בדברי הברכה שלהן את תפקידן החשוב של תנועות הנוער ואת הצלחתן להפוך את חלומם של שורדי השואה להגיע לארץ ישראל, למציאות.

נציגת יד ושם, מנהלת ההדרכה של אגף ההנצחה וקשרי קהילה ביד ושם **לימור בר אילן**, סיפרה את סיפורה המיוחד של חוות ארנסדורף בגרמניה, שהכשירה את חברי תנועת הנוער 'מכבי הצעיר' לעבודה חקלאית בארץ ישראל. כשהחלו הגירושים חילקו ביניהם חברי התנועה את דגל התנועה ל-12 פיסות בד, כדי שבבוא העת, בהגיעם לא"י, יחוברו

לימור בר אילן,
נציגת יד ושם

כמדי שנה כן גם הפעם השקענו מאמצים רבים כדי להביא בפני חברי הארגונים השונים כנס מקיף, מכיל ומרגש שמתקיים סמוך ליום השנה להחלטת כ"ט בנובמבר. השנה התקיים הכנס ב-23 בנובמבר 2021, בבית הפלמ"ח ברמת אביב.

מרבית משתתפי הכנס הם ילדי וילידי מחנות העקורים ומחנות המעצר בקפריסין, ולצידם מספר קטן אך משמעותי של שורדי שואה, וכן שליחי היישוב, מתנדבי היישוב לצבא הבריטי - אנשי מח"ל, גח"ל ועוד, שחיים עדיין עמנו.

מטרת הכנס הייתה לשתף את הקהל בתרומה האדירה של פעילי תנועות הנוער שלקחו על עצמם אחרי השואה את ההובלה, כפי שעשו גם בתקופת השואה, כדי להחדיר בלב חניכיהם את האידיאולוגיה הציונית, שכל אחת מהתנועות האמינה בה.

המשתתפים, הן באולם והן בזום, שרובם התחנכו בצעירותם במסגרת תנועות הנוער למיניהן במדינה הצעירה, התרגשו מאוד מההרצאות, מהראיונות ומשירי תנועות הנוער ששרו. כן למדו המשתתפים על השפעתן האידיאולוגית של תנועות הנוער על שורדי השואה במחנות העקורים והמעצר, ועל החלטתם להעפיל לארץ ישראל בספינות רעועות כדי להקים מדינה יהודית בארץ ישראל.

בית הפלמ"ח פתח בפנינו את שעריו ללא תשלום ואנו מודים על כך למנהלת המקום **שירי ארליך**, ומוקירים את תרומתה. בשל הגבלות הקורונה החלטנו לקיים את הכנס הן באולם והן באמצעות הזום, ולשתף באירוע גם חברים שלמרות חששם להתכנס באולם רצו מאוד להיות חלק מהאירוע.

זכתה להכרה עם קום המדינה. להגדרתה, תנועת בית"ר הייתה תנועה ספונטנית שצמחה מתוך השקפה של סולידריות יהודית חובקת עולם.

בין ההרצאות שולבו שלושה מרואיינים שצולמו מראש, בשילוב צילומים משפחתיים וסרטי וידאו: **דויז גור**, שדיבר על פעילותו כנציג השומר הצעיר בהונגריה לאחר השואה, תקופה שבה המשטר הקומוניסטי לא התיר פעילות תנועתית, ועל ארגון העלייה הבלתי לגלית של חברי התנועה;

הזמר והמוזיקאי **שולי רנד** סיפר בהתרגשות ובגעגועים רבים על אביו יעקב רנד שהיה מפעילי תנועת בני עקיבא ברומניה אחרי השואה ועמד בראש קבוצה של חניכים שניסו לעלות ארצה, אך אונייתם נתפסה והם הוגלו לקפריסין; והשחקן **שמוליק עצמון** סיפר על השתלבותו בתנועת בני עקיבא בפולין אחרי השואה, הצטרפותו לגח"ל ועלייתו לארץ ישראל.

בחלקו האחרון של הכנס עלתה לבמה סגנית מזכ"ל תנועות הנוער של היום **טל מדר**. טל הצעירה ריגשה בדבריה כשמצאה נקודות השקה רבות בין הפעילות התנועתית אז ועכשיו. היא ציינה כי תנועות הנוער מתבססות על שלושה עקרונות:

1. לא משנה היכן הן יושבות, תמיד יש להן אג'נדה כוללת אחת שמזינה את עצמה גם היום. 2. חינוך אידיאולוגי מתמשך להגשמת רעיון ודרך חיים. אז, לדבריה, אידיאל ההגשמה היה בניית מדינה והיום אידיאל ההגשמה של תנועות הנוער היא קהילתית, להיות חברת מופת. ואכן, היום עוסקות תנועות הנוער בפעילות עם פליטים, ההתמודדות עם משבר האקלים ושמירה על הדמוקרטיה
3. הצורך של כל אנשי התנועות היום להרגיש חלק מהדנ"א של תנועתם לאורך השנים ולהיות סמל ומשמעות לפרט.

רחל רוזנשטיין, יו"ר עמותת דורות ההמשך, מעניקה מגן הוקרה למועצת תנועות הנוער.

בסיום דבריה הגישו יו"ר עמותת דורות ההמשך **רחל רוזנשטיין** ושורד השואה והשחקן **שמואל עצמון**, מגן הוקרה מיוחד מטעם פורום ארגוני 'החזרה לחיים' של שורדי השואה למועצת תנועות הנוער, וקיבלו בתמורה ממועצת תנועות הנוער תעודה ובה התחייבות לא לשכוח את פעילות תנועות הנוער בשואה ולאחריה. טקס קצר ומרגש זה סימל את השותפות הבין-דורית בין תנועות הנוער של אז ועתה ובין הדור השני של שורדי השואה לדור הרביעי – חניכי תנועות הנוער להעברת המסר בעתיד.

לדגל שלם. מרבית חברי הקבוצה שהגיעו לאושוויץ נספו ועמם הלכו לאיבוד גם פיסות הדגל, ורק פיסה אחת נותרה בידי אחת המדריכות, אורה אלוני, שהצליחה לשרוד ולהעבירו לקבוצה מעיין צבי. היום מופקדת הפיסה הזאת בארכיון יד ושם ומספרת את סיפור הקבוצה.

ד"ר מרגלית גנור, ילדת שואה, חברת הנהלת דורות ההמשך, הנחתה את האירוע

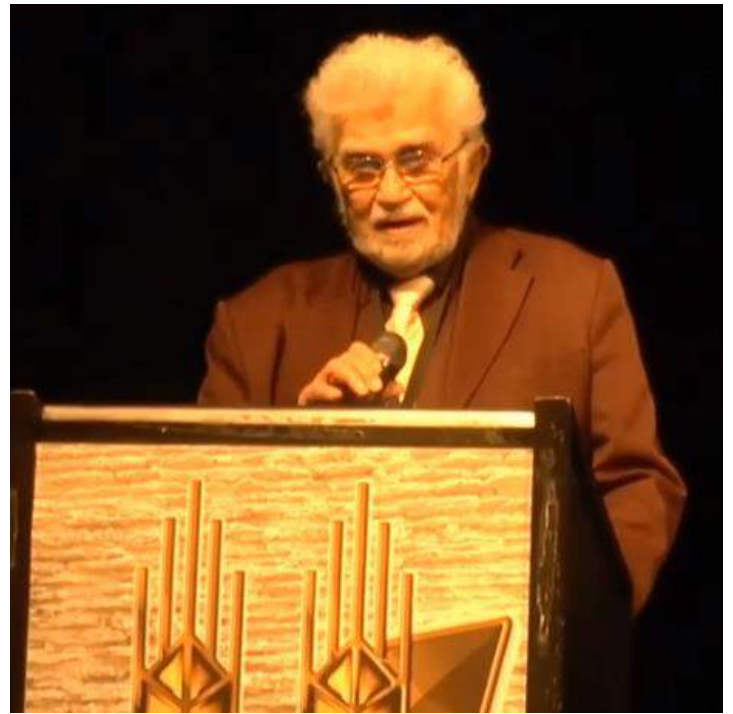
את ההרצאה המרכזית בכנס נשאה **פרופסור אביבה חלמיש** בנושא: **"תנועות הנוער אחרי המלחמה: נאמנות תנועתית ואחריות לאומית"**. פרופ' חלמיש הדגישה בדבריה את הניסיון שרכשו תנועות הנוער בזמן השואה ואת יכולתן ומחויבותן להנהיג את ציבור השורדים, תוך שמירה ייחודן ועל המסגרות שלהן. בתחילה הן לקחו על עצמן להיות מצפן לבורחים ועוגן לניצולים שנשארו בפולין, אך כשהחלה הבריחה מפולין, בעקבות הפוגרום בקיילצה (*Kielce*), הן רכשו את אמונם של הבורחים ביכולתם להוביל אותם לחוף מבטחים, והטמיעו בהם את המסר הציוני. חברי תנועות הנוער ארגנו בקפריסין ובמחנות העקורים את הילדים היתומים, העניקו להם בית חם ואוכל ושימשו להם משפחה. פרופ' חלמיש התמודדה בדבריה עם הסוגייה של השפעת השליחים מא"י על שארית הפליטה, לעומת תנועות הנוער, והסיקה כי השליחים מא"י לא זכו לאמון שזכו לו חברי תנועות הנוער שפתחו את שורותיהן לכל דכפין. באשר לנאמנות התנועתית, זו לא הזיקה אלא דרבנה כל אחת מהתנועות לפעול לגיבוש תודעה עצמית בקרב שארית הפליטה, מתוך אחריות לאומית מחד ונאמנות תנועתית מאידך.

יונת רוטביין, ממורשת גבעת חביבה, בתה של רוזיקה קורצ'אק, לוחמת גטו ורשה ופרטיזנית, דיברה על חשיבות השירים והדגלים התנועתיים שליוו את שארית הפליטה בדרכם לא"י. במצגת שהקרינה בכנס השמיעה שירים מאותה תקופה ששרה 'מקהלת הכיס' של ותיקי תנועות הנוער בקיבוץ אילון.

ד"ר שרה אוסצקי לזר, בתו של הפרטיזן, איש בית"ר, חיים לזר, דיברה על 'הבית"רים בבריחה', וסיפרה כי תנועת בית"ר החלה את פעילות הבריחה שלה בוויילנה וברובנו עוד ב-1944, כשהאזור שוחרר מידי הנאצים. היא ציינה כי ארגון 'הבריחה' נקרא קודם 'ארגון הצלה'. לדבריה, פעילות הבית"רים בנושא זה לא

ד"ר מירי נהרי, יו"ר עמותת מורשת 'הבריחה'

לסיום הטקס קרא השחקן שמואל עצמון, בקולו המיוחד והתיאטרלי, שני שירים של נתן אלתרמן: 'נאום רב חובל איטלקי', ו'ההוא מהגח"ל'.

דויד גור נציג "השומר הצעיר" בהונגריה, שסיפר על ארגון העלייה הבלתי לגאלית של חברי התנועה מהונגריה אחרי השואה

את האירוע כולו ליוו שירי התקופה ושירי תנועות הנוער שהשמיעה להקת "לדעת את השיר", בראשותו של יהודה בלכר, חוקר הזמר העברי ושירי תנועות הנוער, שסיפר על הרקע של השירים; והזמרת רויטל קראוס שרה עם הקהל בליווי האקורדיוניסט עוזי רוזנבלט.

שירת 'המנון הפלמ"ח' ו'התקווה', ששרו שורדי השואה על סיפון האונייה 'לא תפחידונו', חתמה את האירוע המפעים והמרגש הזה.

שולי רנד שסיפר על אביו, פרופ' יעקב רנד שהיה מפעילי תנועת בני עקיבא ברומניה

לצפייה בהקלטת האירוע [לחצו כאן](#)

אירוע הגבורה המסורתי התקיים בנר שמיני של חנוכה

סיורי אנדרטאות בעקבות זיכרון השואה והגבורה היהודית התקיימו באזור נתניה ובאזור ראשון לציון והסתיימו בטקס הדלקת נר שמיני של חנוכה באתר הלוחמים היהודיים בשואה בלטרון

אחרי הצהריים התכנסו משתתפי שני המסלולים לאירוע משותף באנדרטה לזכר 'הפרטיזן, הלוחם והמורד היהודי' בלטרון ולאחריו במוזאון 'יד לשריון'. את פנינו קיבל אלוף (מיל') חיים ארו, יו"ר העמותה להקמת מוזיאון הלוחם היהודי במלה"ע השנייה, ותא"ל (מיל') צביקה קנטור, מנכ"ל האתר שהסביר על תהליך חניכתו הקרובה של המוזאון החדש. את נרות החג הדליק ונשא ברכה, כמו תמיד, הנער-הפרטיזן **זאב פורטנוי**, שהגיע לאירוע מלווה בשתי בנותיו. שרנו שירי חנוכה עם חברנו דני אדמון, מדריך מנוסה של מסעות פולין ובוגר הקורס 'מסע בין אנדרטאות בישראל', שיזמה העמותה שלנו.

גן הזיכרון בראשון לציון לזכר היהודים הלוחמים
שנספו בשואה

כתב: יוסי שוב
כבכל שנה, זה כעשור, גם השנה חגגנו יחד - משפחות הפרטיזנים, חברי העמותה ואורחים נוספים - את חג החנוכה. הפעם החלטנו לקיים אירוע מתמשך של יום שלם לציון החג. באירוע, שהתקיים ב-5 בדצמבר

2021, השתתפו 90 חברים שחוו התרגשות גדולה ועניין רב. היום החל בסיור בין אנדרטאות גבורה בשני מסלולים מקבילים:

המסלול הצפוני - התחלנו בפארק הזיכרון בנתניה, שם ממוקמת אנדרטת 'ניצחון הצבא האדום על גרמניה הנאצית' ולידה 'הקרון' שבו קיבלנו הדרכה. משם המשכנו לפארק האופניים בנתניה, לאנדרטה לזכרו של ג'ינו ברטלי. משם נסענו באוטובוס לבית העלמין בקיבוץ עין החורש, שם נפגשנו עם שלומית קובנר, בתם של ויטקה ואבא קובנר, שהובילה אותנו בשבילי הקיבוץ ובבית העלמין. את הסיור הזה ליוו המדריכים המצוינים - גיל פארן וטרסה גכטמן.

המסלול הדרומי - הסיור החל בביקור בארבע אנדרטאות לשואה ולגבורה ובשדרת חסידי אומות העולם בפארק הזיכרון של ראשון לציון. משם נסענו לאנדרטה 'משואה לתקומה' בקיבוץ נצר סירני. הקבוצה לוותה בהדרכתו המעניינת והמרגשת של ציון כהן.

מסלולים אלו הם חלק מפרויקט 'גיבורים בשואה' - מסע בעקבות לוחמים, מיזם של עמותת דורות ההמשך לזכרו של יו"ר ארגון הפרטיזנים ברוך שוב ז"ל.

הפרטיזן לשעבר, זאב פורטנוי, מדליק נר שמיני של חנוכה במפגש שקיימו חברי העמותה באתר השריון בלטרון בסופו של יום הסיורים באנדרטאות

דני אדמון גם הפליא לספר על שירי הפרטיזנים ועל פזמוני ארץ ישראל. את שירת הרבים ליוו בנגינה דני (עם הגיטרה) ואבי דגוביץ', בנו של הפרטיזן אלכסנדר מבלארוס (עם האקורדיון). אתי דגוביץ (בתו של ישראל לוי, שורד גטו ורשה) ויוסי שוב הצטרפו לשירה.

מול אנדרטת "משואה לתקומה" של האומנית בתיה לישנסקי בקבוץ נצר סירני.

קברו של אבא קובנר בבית הקברות בקבוץ עין החורש

שלוש חברות - רננה אורטר בן נחום, אורנה שומאן ובתיה גרינר - ריגשו בסיפוריהן על בית הוריהן שכולנו שתינו בצמא. גיל פארן העביר לנו מידיעותיו על הגבורה היהודית בשואה, ולסיום, כמיטב המסורת, שרנו את המנון הפרטיזנים בתוספת שני בתים שאת מילותיהם כתב יוסי שוב כהמנון של עמותת דורות ההמשך (חלק ממילות השיר בהמשך).

המנון העמותה (במנגינת המנון הפרטיזנים)

*עוד לא אמרתם תימילה האחרונה
כי אור תקווה פיזר את שמי העננה
דור ההמשך לזיכרון היום הושבע
זה יום נכספתם לו והנה הוא כבר בא
כן פרטיזנים תסמכו על זה הדור
היו גאים כי הם למדו מרחב ודרור
לא לא נשכח את שהדור שלך עשה
אנחנו פה וממשיכים את המסע*

בתוך האנדרטה לזכר חללי הצבא האדום ברחבת יד לבנים בנתניה

הקרונ בנתניה - קרון רכבת גרמני ששימש להובלת יהודים בשואה

את היום כולו הפיקה ועדת מורשת הפרטיזנים בעמותת דורות ההמשך - טובה לשם, תא"ל מילי עזריאל נבו וד"ר יוסי שוב, ובתמיכתה של יו"ר העמותה רחל רוזנשטיין.

העמותה במרשתת

אתר דורות ההמשך ביוטיוב

כתב: **ליאו תנא** - במאי, צלם ועורך, מתעד את פעילויות העמותה.

סרטים, הרצאות, קורסים, כנסים, ראיונות עם ניצולי שואה ובני הדור השני, סרטי הנצחה – כל מה שקשור לנושא שהעמותה חרתה על דגלה להנציח ולהעביר הלאה לדורות הבאים.

לצורך התמצאות טובה יותר בתכנים, תוכלו למצוא בדף הבית של ערוץ היוטיוב רצועה של "פלייליסטים" – אלו הן רשימות שידור שמרכזות כמה סרטונים יחד סביב אותו נושא (קטעים מכנס, הרצאות של קורס ספציפי, ראיונות עם דור שני וכד'). ניתן למצוא את רשימות השידור גם בלחיצה על תגית "פלייליסטים" שבראש הדף. כדי להגיע לרשימת כל הסרטונים של הערוץ לפי סדר כרונולוגי – ניתן לחוץ על תגית "סרטונים" שבראש הדף.

מוזמנות ומוזמנים להיכנס לערוץ היוטיוב שלנו.

לכניסה לחצו כאן.

או פשוט לחפש ביוטיוב "עמותת דורות ההמשך".

נשמח גם אם תלחצו על כפתור "הרשמה למנוי" וכן על כפתור הפעמון ובחירת "הכל", וכך תוכלו לקבל התראה כשסרטונים חדשים עולים לערוץ.

אנו מקווים שהתכנים בערוץ יעניינו אתכם, ותוכלו גם לשתף אותם עם חבריכם ובני משפחתכם שמתעניינים בנושא.

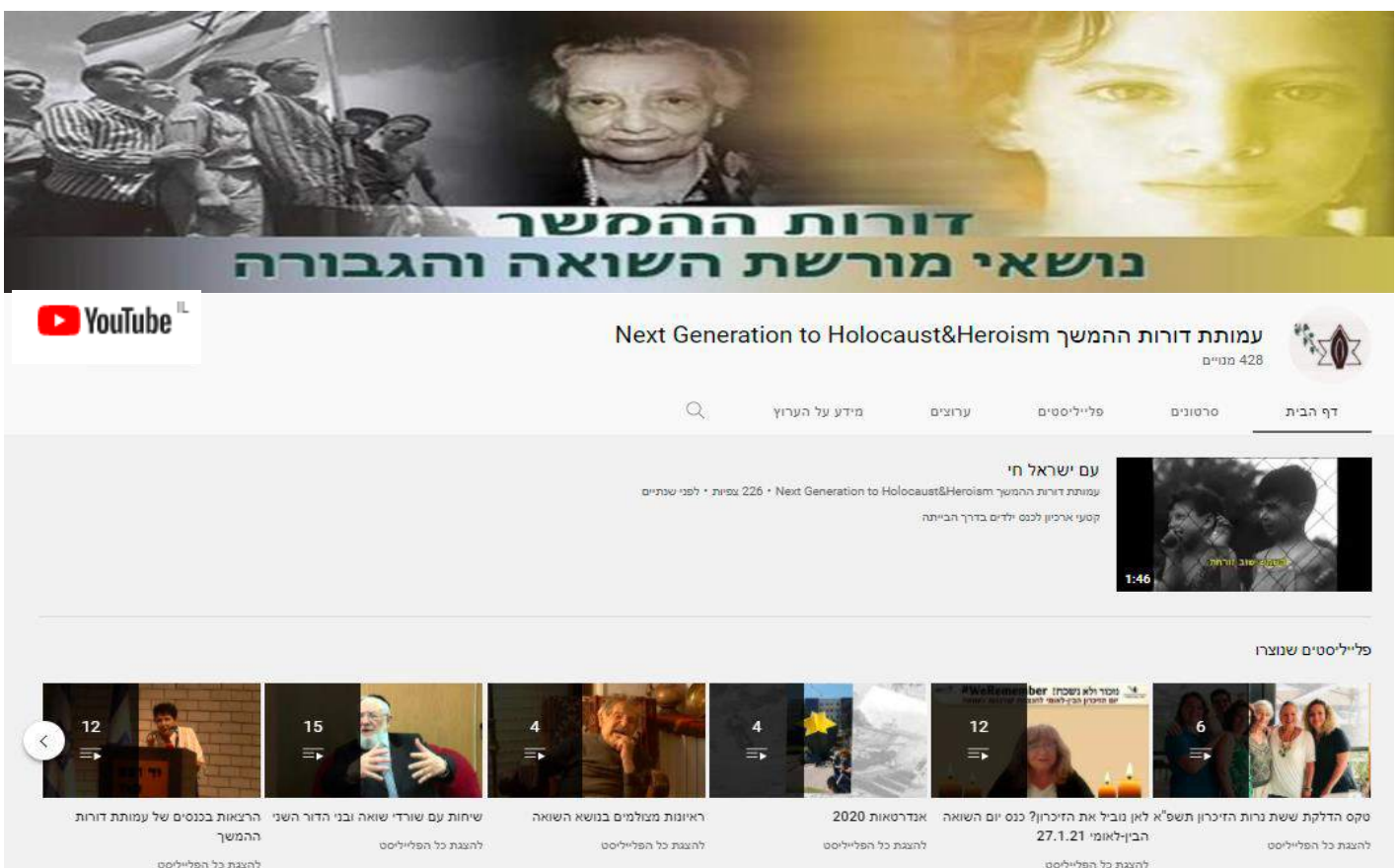
"מידע זה כוח" הייתה פעם הסיסמה, אבל היום בעידן טכנולוגיות המידע בה יש כמות עצומה של מידע נגיש – היכולת למצוא את המידע הרלוונטי היא החוכמה האמיתית.

פעם היינו צריכים לכתת רגלינו ולפשפש בארכיונים ובספריות כדי לקושש מידע על נושאים שמעניינים אותנו, והיום הכל נמצא במרחק האצבע שלנו – ולא רק טקסטים ותמונות – אלא גם הרבה מידע אודיו ויזואלי. מאז תחילת הקורונה הרגשנו את זה ביתר שאת. היום אנחנו כבר לא צריכים לצפות בתוכניות טלוויזיה ובסרטים בהתאם ללוחות משדרים שמישהו קבע לנו – אלא יכולים לבחור מה לראות ומתי.

לאתר YOUTUBE יש, לפי דעתי, את התרומה המשמעותית ביותר למהפכה הזו. הפלטפורמה להפצת תכני וידאו, שנכנסה לחיינו רק לפני עשור וחצי, שינתה משמעותית את הרגלי הצפייה שלנו. היא גם נתנה אפשרות לכל אחד ליצור ולהפיץ סרטונים משלו.

לפני כ-8 שנים התחלתי לתעד את פעילויות עמותת "דורות ההמשך" ופתחתי ערוץ יוטיוב, כדי שהתיעוד יהיה נגיש לכמה שיותר אנשים. מאז ועד היום אני מנהל את הערוץ, ומעלה תכנים רבים שנוצרו במסגרת עמותת "דורות ההמשך".

בערוץ היוטיוב של "דורות ההמשך", תוכלו למצוא

[דף הבית לערוץ היוטיוב שלנו](#)

[לחזרה לתפריט הראשי לחצו כאן](#)

אתר הבית של העמותה באינטרנט

והוספת מידע עדכני עכשווי, לכן הוחלט להעביר את הטיפול ישירות לידי העמותה. המידע הועבר בשלמותו מדומיין של "יד ושם" לדומיין של העמותה. הקישור החדש לאתר העמותה הוא: דורות ההמשך Dorot-hemshech.org.il עקב פעולת redirect, גם הקלדה על הכתובת הישנה של האתר תוביל לאתר החדש. בשלב זה אנו מפעילים את האתר ומעדכנים את תוכנו. במקביל אנו שוקלים את שדרוגו או החלפתו בעתיד באתר חדש.

כתב: **בניה אהרונוביץ**, מנהל מערכות המידע של העמותה. האתר הועבר מהדומיין של "יד ושם" לדומיין של העמותה ואנחנו אחראים עתה לעדכונו. אתר האינטרנט של "עמותת דורות ההמשך" הוקם לפני כעשור, בסיוע טכני ובחסות של "יד ושם". האתר הינו תדמיתי ונועד להציג את העמותה לקהל החברים ולקהל הרחב, לשקף את פעילויותיה וליידע את הציבור בכלל פעילותה – גם היסטורית וגם עתידית. עקב התלות הטכנולוגית באנשי המחשוב של "יד ושם" נוצר קושי בתפעול האתר לצורך עדכון

קישורים חיצוניים

- אתר הנצחה
- פייסבוק
- יטיוב

אירועים קרובים

- שימו לב! כל אירועי העמותה מתקיימים תחת מתווה התו הירוק
- יום הזכרון הבינלאומי לשואה 2022**
לפרטים לחצו כאן
- הבמות ללימודי השואה והמורשת היהודית בסניפי העמותה ברחבי הארץ.**
- הפגישות מתקיימות באולמות, למעט בבמות שבוכיל וזולין ובקרית ביאליק, שתמפגשים שם יתקיימו גם באולם וגם zoom כל אחת מהבמות תפתח בהתאם למספר המשתתפים הנדרש
- במה ללימודי השואה מרכז - לפרטים לחצו כאן
- במה ללימודי השואה בסניף חיפה - לפרטים לחצו כאן
- רחמי ללימודי השואה רחמים וחיה - לפרטים לחצו כאן

דורות ההמשך

דורות ההמשך נושאי מורשת השואה והגבורה, הינה עמותה המאגדת בתוכה בני ניצולי השואה, נכדיהם וניניהם וכן כל מי שמתעניין בתולדות השואה, הגבורה והתקומה. מטרותה העיקרית של העמותה לפעול להנצחת זיכרון השואה והגבורה בכלל ולהנחלת הסיפורים האישיים של משפחתנו בתקופת השואה לפניה ואחריה לדורות הבאים בפרט. אנו מאמינים שיש לנו ייחוד, מעצם היותנו צאצאים של אנשים שהיו "שם", עברו ושרדו את התופת, וכנגד כל הסיכויים הצליחו לאחות את השברים, לבנות חיים חדשים ומשפחות חדשות. אנו מאמינים שכולדיהם ונכדיהם של הניצולים מוטלת עלינו אחריות מיוחדת. דור הניצולים הולך ומתמעט ואנו חשים את הצורך והרצון לממש את האחריות המוטלת על כתפנו למענינו ולמען הדורות הבאים.

מתוך דף הבית של אתר העמותה – לכניסה לאתר לחצו כאן

פייסבוק דורות ההמשך

עמותת דורות ההמשך מפעילה דף פייסבוק ושתי קבוצות המהווים ערוצי תקשורת בין העמותה לחבריה וגם לגולשים מזדמנים.

כתבה: **שלומית רז**, מנהלת פייסבוק הקבוצות והדף של דורות ההמשך

בנוסף לדף הפייסבוק, אנו מתפעלים שתי קבוצות דיון **ילדי וילידי מחנות עקורים** וכן קבוצת **דורות ההמשך – נושאי מורשת השואה והגבורה**, שם חברינו ואורחינו כותבים מהגיגי לבם, ומשתפים אותנו באירועים הקשורים לפעילויות שלנו.

דף הפייסבוק כמו-גם הקבוצות, עוזרים לנו בהידוק הקשר, להפצת המורשת, הטמעת זיכרון השואה ולימוד לקחיה.

אנו מזמינים אתכם להצטרף לדף הפייסבוק ולקבוצות שלנו ולעודד גם את חבריכם להצטרף.

לכניסה לדף הפייסבוק [לחצו כאן](#)

לכניסה לקבוצת ילדי וילידי מחנות עקורים [לחצו כאן](#)

לכניסה לקבוצת דורות ההמשך – נושאי מורשת השואה והגבורה [לחצו כאן](#)

אתר ההנצחה 'דורות ממוריאליין'

כתב: יוסי פולק - מנהל האתר

- עשרות אלפי קהילות מארצות המזרח, הבלקן, וברה"מ לשעבר, סיפור גבורתם, ושרידותם לאחר מלחמת העולם השנייה לא סופר.
- קהילות שנכחדו, ומעטים שנשארו לספר את הסיפור, ולהציל את התמונות והמסמכים שנשארו ברשותם.
- מאות אלפי ילדים בארץ ובעולם, מחפשים את הסיפור המשפחתי שלהם. את הקשר למקורות של אבותיהם. את הסקרנות על התמונות שמצאו ואינם יודעים את מוצאם.

עזרו לנו להנציח ולתעד באתר האינטרנט את:

- הסיפור המשפחתי שלנו, של העם היהודי.
- להציל ולאצור את המסמכים, התמונות שהולכים ואובדים.
- סיפור הקהילה של אבותינו, מאין הגיעו, וכיצד חיו.
- סיפורי הגבורה של הורנו וסבנו בצורר הנאצי.
- הרגע שבו האסון הפך לתקומה של העם היהודי בארץ ישראל, את מחנות העקורים, את דרכי הבריחה, והעפלה לארץ ישראל.

שלחו כל תוכן שיש לכם או פנו ליוסי פולק מנהל האתר, כדי לתעד ולהנציח את סיפור השואה שלכם.

yossi@memorialine.com

כתובת האתר:

<https://dorotmemorialine.com>

אתר ההנצחה 'דורות ממוריאליין' נועד לשמש ארכיון אינטרנטי לכל משפחות שורדי השואה ולארגוני הקהילות לשימור סיפורים, צילומים ומסמכים וכל מידע נוסף שהשאירו השורדים לבני משפחותיהם.

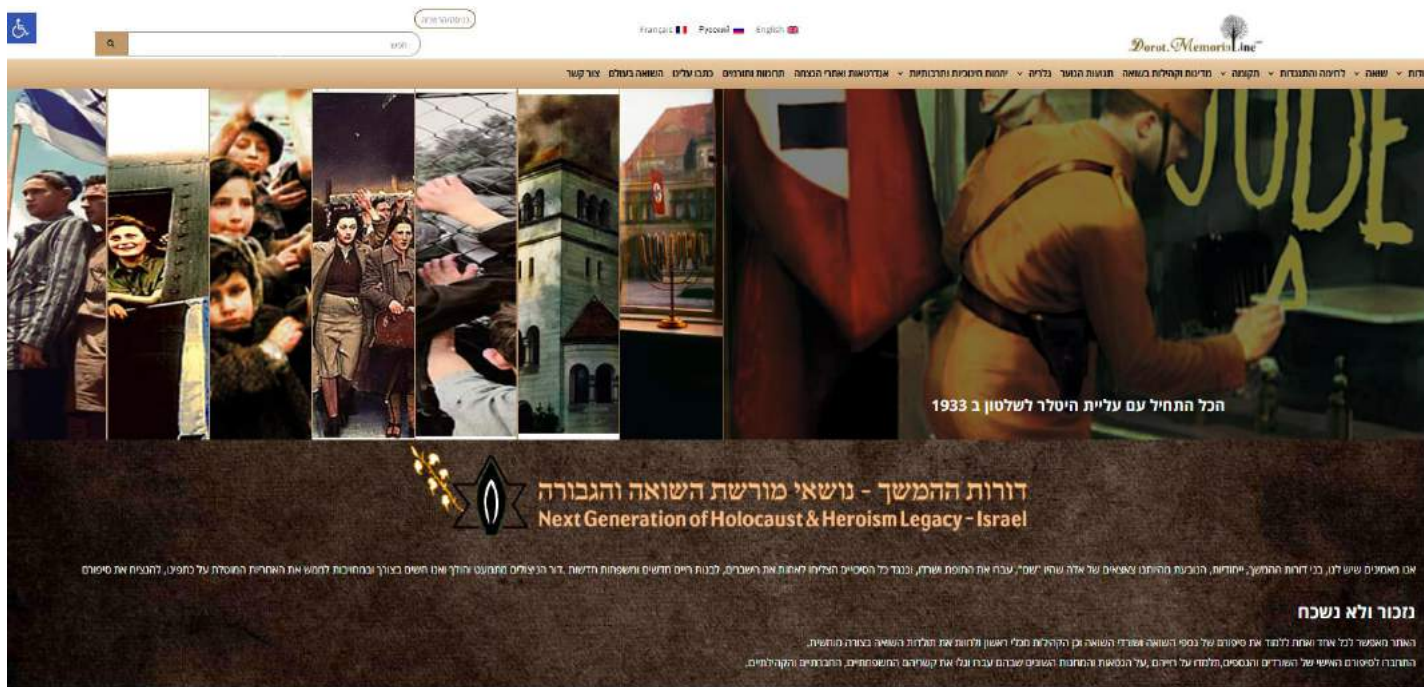
האתר מכיל את סיפור גבורתם של הלוחמים היהודים, הפרטיזנים. ובנוסף הוא מכיל את תקופת התקומה לאחר המלחמה. סיפורי הבריחה, מחנות העקורים, ותקופת העפלה לארץ ישראל.

בעזרת הכלים המתקדמים של ה-new media, נוצר קשר בין המשתמשים השונים באתר המאפשר בניית אילן יוחסין וקישורים בין הקהילות השונות. האתר עונה על צרכי הדור הצעיר, הפעיל באינטרנט ומאפשר עבודה משותפת של בני כל הדורות במסגרת משפחתית, כדי להזין את המידע, ללמוד ממנו ולהפיק תועלת מהאפשרויות שהאתר מספק כיום.

האתר בהמלצת מנהל חינוך ונוער של משרד החינוך, מהווה אכסניה לעבודות שורשים, שבני נוער בבתי ספר תיכון, יכולים לעלות את עבודות השורשים, כחלק ממחויבות אישית.

אוצרים את הזיכרונות.

- עשרות אלפי ספרים, ועבודות שורשים נעשו על אירועי, נספי, ושורדי השואה.
- עשרות אלפי תמונות ומסמכים, טמונים בבתיכם, מצהיבים, ומאבדים מערכם.
- עשרות אלפי בני משפחות בעולם התפזרו, ואבדו קשר עם בני משפחתם שיתכן ושרדו לאחר השואה.

מתוך דף הבית של אתר ההנצחה 'דורות ממוריאליין' – לכניסה לאתר לחצו כאן

לחזרה לתפריט הראשי לחצו כאן

היומן הגנוז של יהודי לוב

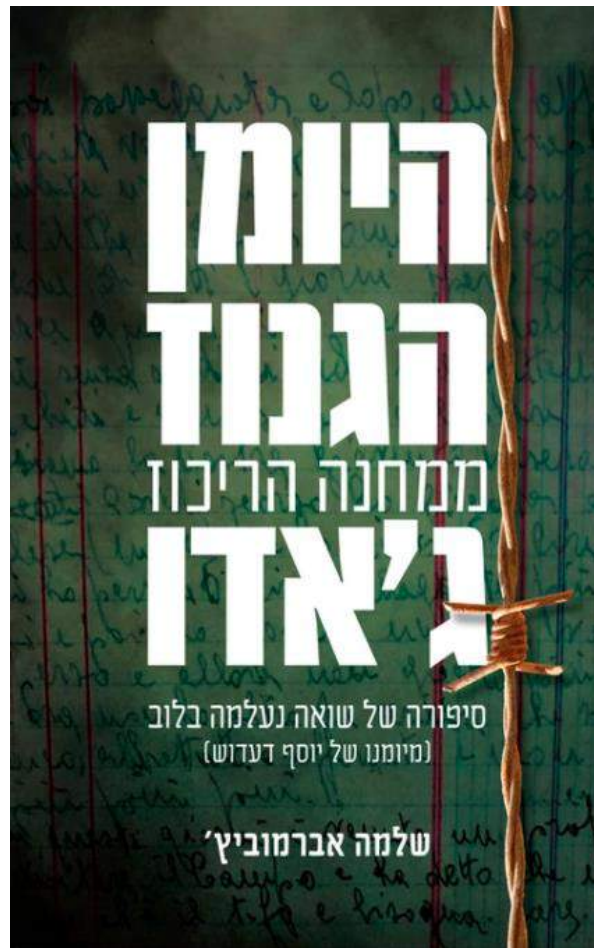
"לא ידעתי שהייתה לי אחות בכורה, לא ידעתי שהיא נרצחה, לא ידעתי מה שעבר על הוריי". במשך שבעה עשורים הוסתר יומן מצהיב שנכתב תוך סיכון חיים במחנה הריכוז ג'אדו. רק לאחר פטירתו של יוסף דעדוש התגלה התיעוד ששופך אור על השואה הנעלמת של יהודי לוב והופך כעת לספר

ישראל והכול בסדר. זאת רק היסטוריה ואלה דברים שקרו לי ולאימא לפני שנולדתם'. הרגשתי שהוא מגונן עליי. מצד אחד רצה לחסוך מאיתנו את הזוועה, מצד אחר חשוב לו שנדע מה קרה שם".

אוצר משפחתי גנוז

היום שמעון בן ה-61 כבר אינו נושא את שם המשפחה דעדוש. כעובד מוסד, שיצא לשליחות בחו"ל, התבקש

לעברת את שמו והחליפו לדורון. הוא החמישי בין שישה ילדים שנולדו ליוסף וברוריה ז"ל, לאחר שבתם הבכורה נרצחה לנגד עיניהם בג'אדו, וככל הנראה העקשן והעקבי ביניהם. בדיעבד התברר לו כי הגילוי המסעיר בגיל 16, על עברם של הוריו כיהודים במחנה ריכוז, היה הראשון בלבד בסדרת גילויים שרובם יתרחשו רק אחרי מותו של אביו, ויגיע לשיא הדרמטי בשנת 1994 עם חשיפתו של האוצר האמיתי שהחביא אביו: **חיי יומיום של התעללות, השפלה וסכנת מוות במחנה הריכוז ג'אדו.** היומן שכתב אביו בג'אדו בזמן אמת הוא התיעוד היחיד של אסיר ממחנה הזוועה שאליו נשלחו יהודי בנגאזי בלוב.

סמוך ליום הולדתו ה-16 גילה שמעון דעדוש (דורון) - צבר מחולון ובן להורים יוצאי לוב - שהוא בנם של ניצולי שואה. זה קרה ערב אחד בשנת 1977, כשהצטרף לאביו יוסף דעדוש ז"ל להרצאה בפני חיילי צה"ל. שם, כשמסביבו עשרות חיילים לובשי מדים, שמע לראשונה בחייו על הזוועות שעברו בני משפחתו בתקופת השואה.

דעדוש הצעיר היה המום. הוא ראה את אביו הנערץ כפי שמעולם לא ראה אותו קודם לכן. בדקות הראשונות עדיין האזין לו כמו נער ישראלי ממוצע שחולק כבוד לזכר השואה ועומד בצפירה לאות הזדהות, אבל לאט-לאט התחיל לקלוט לתדהמתו שהסיפור המחריד שמתאר אביו הוא למעשה השורשים שלו.

"ידעתי שאבא ואימא היו במחנה ג'אדו, ושהוא נמצא דרומית לטריפולי, לוב, אך לא מעבר לזה", הוא אומר היום. עד שאבא סיפר בהרצאה ההיא על התינוקת שלהם לא ידעתי שהייתה לי אחות בכורה שנולדה במחנה, לא ידעתי שהיא חלתה בטיפוס בגיל שלושה חודשים ושהיא מתה שעות ספורות לאחר

"במהלך השנים", נזכר דורון, "ביקשתי מאימא כמה פעמים לפתוח את הארון של אבא שהיה עמוס מסמכים. רציתי להסתכל בחומרים שהיו שם. ערב אחד, אחרי ששוב ביקשתי, היא אמרה פתאום – 'אתה יודע מה אבויה, אתה יכול לגשת לארון'".

דורון לא המתין רגע אחד נוסף. הוא התיישב לשולחן הגדול בפינת האוכל של בית הוריו בחולון, וצלל מיד לתוך ערמות הניירת. "בחצות התקשרתי הביתה להודיע שאיני מגיע. לא הייתי מסוגל לעצור". לקראת השעה שלוש לפנות בוקר הוא מצא מעין מחברת תפורה בחוט. "המחברת הייתה כתובה באיטלקית והדפים המתפוררים היו דהויים וצהובים. בדף

שהזרק לה רעל בידי רופא המחנה. אני זוכר את התחושה המטלטלת שהרגשתי כשהוא אמר את השם שלה: 'עדה'. הרגשתי שהגוף שלי מתנתק מעצמו וכן, שלא יכול להיות שהוא מדבר עלינו, על המשפחה שלנו. אף שעברו מאז 45 שנים, אני זוכר בבהירות את הנסיעה חזרה הביתה אחרי ההרצאה ואת העימות החרף עם אבי כשאמרתי לו שזה לא הגיוני, לא פייר שאני צריך לשמוע ככה את הסיפור שלנו. ביקשתי שישביר לי למה הסתירו ממני.

"יוסף היה כבר אזרח ישראלי גאה, עם ותק של יותר מ-25 שנים בישראל של שנות השבעים, והוא סירב להתרגש. הוא אמר לי: 'אנחנו חיים היום במדינת

כמו לוב, מצרים, מרוקו, מדינות המפרץ וגם מהרשות הפלסטינית. חלק מהגולשים הביעו עניין בסיפור וביקשו שהספר יתורגם לערבית, אך היו גם תגובות שהשוו את הכיבוש הישראלי לכיבוש הנאצי.

כתב היד המחוק, שהוותר תחת כתמי עובש ושמך, קם לתחייה תחת ידיהם של העוסקים במלאכה, והמציאות המחרידה של שגרת החיים במחנה הריכוז

בשנת 1942 עלתה וצפה לנגד עיניהם של בני המשפחה: הוצאת היהודים מבתיהם בבנגאזי, הובלתם למחנה הריכוז ותקופת המעצר במחנה. תיאוריו המפורטים של יוסף דעדוש מציינים תמונות של אימה, רעב, מחלות ומוות, ובאותה נשימה מדגישים את זקיפות הקומה היהודית ואת העמידה הנחושה של אסירי ג'אדו אל מול ההתעללות, ההשפלה וסכנת המוות.

"ביקשתי סליחה מבתי המתה"

בעודם קוראים את השורות שכתב אביהם המנוח הבינו בני המשפחה עד כמה מתעתעת הטראומה. מה שדורון שמע בהרצאה ההיא מאביו, על רצח אחותו

עדה, לא התקרב אפילו למה שיקרא ביומן שנכתב בלילה 75 שנים קודם לכן: "הייתי זקוק לארגז עץ קטן כדי לקחת את עדה לקבורה, אבל לא היו ארגזים במחנה. מגפת הטיפוס הרגה מבוגרים וילדים בקצב מחריד וארגזי העץ - הגדולים והקטנים - היו מצרף נדיר. לאחר כשעה הבנתי שלא אצליח להשיג ארגז עץ כלשהו, אחזתי בעדה המתה בידי והתחלתי לצעוד אל שער המחנה".

הראשון היו כמה מילים באיטלקית, אחת מהן הכרתי, הייתה זו המילה 'ג'אדו'. "השורות היו צפופות מאוד והכתב מחובר ואחיד, יותר מזה לא הבנתי". במתח עצום הוא המתין עד לעלות השחר. בשש וחצי כשאימו התעוררה, הוא הראה לה את המחברת והיא פרצה

בבכי נורא. היא הקריאה ותרגמה לבנה את הכותרת **'זיכרון ממחנה ג'אדו'**. "היא בקושי הצליחה לדבר", נזכר דורון, "ורק אמרה - 'אבא כתב יומן במחנה ואפילו לא ידעתי על כך'".

לא ידעתי שהייתה לי אחות בכורה שנולדה במחנה. לא ידעתי שהיא חלתה בטיפוס בגיל שלושה חודשים וכשהם לקחו אותה לרופא הנאצי של המחנה הוא הזריק לה רעל והיא מתה בתוך כמה שעות.

"התחלנו לקלוט שאבא סיכן את חייו מדי לילה, תחת שמירה כבדה של החיילים האיטלקים והנאצים, והצליח לכתוב על ניירות שהשיג מפה ומשם כשהוא יודע שאם

יתפסו אותו יירו בו". יוסף מעולם לא דיבר על היומן שכתב, אף פעם לא הזכיר אותו, גם לא בעדות שנתן או ריאיון עיתונאי.

אף שהחזיקו בידיהם ניירות מתפוררים, ובהם שורות שנמחקו עם הזמן, הבינו האם ובנה שאסור להם לעצור כאן, ושעליהם לפענח את הכתוב כדי להשלים את השורות שלא נכתבו מעולם בספרי ההיסטוריה על 2,600 יהודי קירנאיקה שהועברו בכפייה לג'אדו.

מתוך היומן: "עשיתי כל מאמץ שלא למעוד ועצרת את דמעותיי. התמקדתי רק במשימה אחת, להביא את עדה לקבורה יהודית, אבל בלי שהנוגשים יראו אותי בחולשתי ובלי שיינתן להם העונג להתקלס בי ובדמעות שחנקו את גרוני"

דורון גייס לעזרתו את שלמה אברמוביץ' - עיתונאי, סופר וחוקר שכתב בעבר על יהדות לוב, ואת ד"ר יעקב לאטס - מומחה לחקר יהודי איטליה מימי הרנסנס ועד ימינו. לאטס פענח ותרגם ואברמוביץ' הפך את הטקסט המקורי של היומן הגנוז ממחנה הריכוז ג'אדו - סיפורה של שואה נעלמה בלוב, מיומנו של יוסף דעדוש, הוצאת ידיעות ספרים. בתוך שבועיים מצאתו לאור, ביום השואה הבינלאומי - ינואר 2021 - הפך הספר לרב מכר בישראל ועורר עניין עצום גם בקרב ציבור הקוראים המוסלמי. פוסט שפרסם משרד החוץ בפייסבוק זכה לאלפיי לייקים ולמאות תגובות ושיתופים של גולשים מרחבי העולם הערבי - ממדינות

מתוך היומן: "עשיתי כל מאמץ שלא למעוד ועצרת את דמעותיי. התמקדתי רק במשימה אחת, להביא את עדה לקבורה יהודית, אבל בלי שהנוגשים יראו אותי בחולשתי ובלי שיינתן להם העונג להתקלס בי ובדמעות שחנקו את גרוני"

יוסף דעדוש בתעודה הארגון דצמבר 1947, זמן לא ארוך אחרי כתיבה בסתר של יומן מחנה הריכוז ג'אדו

יחד עם אימו, אחיותיו ואחיו, קרא דורון לראשונה על דרך הייסורים שעבר האב בדרך לקבורת בתו: "נשאתי את עדה על כפיים מהמכלאה הנוראה שבמחנה הריכוז אל בית עלמין עתיק ששימש יהודים

זו לא הייתה הפעם האחרונה שיוסף סירב להזדמנות למלט את משפחתו. גם כשהציע לו אותו אגינו פאלה, שהיה ידידו של הקומיסר הפשיסטי פראנצווי הקומנדטורה, לנצל את כישוריו ואת תפקידו ולקבל אישור מיוחד להישאר בבנגאזי, העדיף להתפנות עם שאר בני הקהילה כחלק מהפתרון הסופי שהכתיבו הגרמנים. האמירה "למקום שאליו הולכים כל אחי היהודים אלך גם אני" - הפכה תחת ידיו של אברמוביץ למוטיב המרכזי שמופיע בעמוד הראשון של הספר, והיא משקפת נאמנה את דמותו של דעדוש כמנהיג. אברמוביץ' מסכם את הדילמה האיומה של דעדוש-האב ודעדוש-המנהיג: "צומת ההחלטות הטרגי הוביל את דעדוש אל מסלול ההישרדות המפלצתי של ג'אדו שבו כפסע היה בין כליה להישרדות.

לשמור על כבוד האדם

בשנת 1938 נכנע מוסוליני להיטלר וחוקק את חוקי הגזע בלוב, וב-1940 הצטרפה איטליה למלחמת העולם השנייה לצד היטלר. בפברואר 1942 החלה הגליית יהודי קירינאיקה למחנה הריכוז בג'אדו,

כבר לפני 900 שנה. גם בגיהינום של ג'אדו הקפדנו על קבורה יהודית. בוססתי בחול כששני חיילים איטלקים, חגורים באקדחים ואוחזים במגלבים, מלווים אותי כל הדרך. עשיתי כל מאמץ שלא למעוד ועצרתי את דמעותיי. התמקדתי רק במשימה אחת: להביא את עדה לקבורה יהודית, אך בלי שהנוגשים הללו יראו אותי בחולשתי, ובלי שיינתן להם העונג להתקלס בי ובדמעות שחנקו את גרוני.

"לאחר יותר משעת הליכה בחום המדבר, בדרך שנראה היה כאילו לא תסתיים לעולם, זיהיתי את בית הקברות לפי המצבות והכתב העברי שעליהן. חיפשתי מקום לקבור את עדה בין כמה מצבות אבן. הנחתי על הקרקע את הגוף הדומם והתחלתי לחפור בידי בור קטנטן. חפרתי, התפללתי ובכיתי, אך בעיקר ביקשתי סליחה מבתי המתה. האם עשיתי כל שיכולתי כדי להצילה? שאלתי את עצמי שוב ושוב. כשהבור נראה לי עמוק ורחב דיו, הנחתי בו את עדה הקטנה, העטופה בקרעי סדינים, כיסיתי אותה בחול בתנועות נחרצות ומלמלתי את מעט תפילות האשכבה שזכרתי".

מחנה הריכוז ג'אדו בלוב

כחלק מהפתרון הסופי של יהודי לוב שקבע את תחילת היטיפולי' ביהודי העיר, ולאחר מכן ביהודי טריפולי. יהודי לוב, בעלי אזרחות בריטית, הועברו למחנות הריכוז באינסברוק-רייכנאו, ברגן בלזן, מחנות בתוניס ובאיטליה, ובדרך למחנות בגרמניה. במחנה הריכוז ג'אדו מצאו את מותם 562 מיהודי לוב.

בחודש האחרון, לאחר כמה ניסיונות נואשים שעשה יוסף דעדוש בתקופה שבה היה יושב ראש התאחדות יוצאי לוב בישראל, הודיעה לשמעון דורון ד"ר אורנה כץ, המפקחת הראשית של לימודי ההיסטוריה, כי היא ממליצה למורים ללמד פרקים מתוך הספר, וכי התלמידים אף ייבחנו על חלקם.

רק כאשר קרא את הטיוטה הסופית של הספר שכתב אברמוביץ', על היומן הגנוז, הבין דורון שנוסף על השכול התמודד אביו ככל הנראה גם עם רגשות אשמה, ובעודו מתבוסס באבק המדבר, המכסה בכבדות כל אדם וחיה, מתאר אברמוביץ' את דרכו של יוסף חזרה מהקבורה למחנה: "עלה בו כבמחזה חי הוויכוח החריף שניהל עם אגינו פאלה, שאצלו עבד כמנהל חשבונות, שביקש להיטיב עם יוסף ועם משפחתו ולא לכלול את שמו ברשימת המיועדים לגירוש לג'אדו. את כל הפרוטקציות שבעולם התנדב הבוס לגייס, אבל יוסף סירב - גורלו יהיה כגורל אחיו הגולים".

המבישה עשו מאמץ לקבל פטור מגילוח הראש. אני מצדי לא המתנתי. עוד לפני שהגיע תורי מיהרתי לגלח את השיער בעצמי. אחר כך הגברים בביתן שלנו, ביתן H, התקבצנו יחד וגם הם עשו כמוני".

מתוך הספר: "המציאות המחרידה של שגרת החיים במחנה ריכוז בשנת 1942 עלתה וצפה לנגד עיניהם של בני המשפחה: הוצאת היהודים מבתיים בבנגאזי, הובלתם למחנה הריכוז ותקופת המעצר במחנה".

"היומן הזה שרף לי את הלב", כותב אברמוביץ' שנשאב במהירות לתוך דמותו של הגיבור. זו הייתה עוד דרך עבור החבריה הללו להפגין, אל מול שלטונות המחנה, כי הם שומרים על כבודם העצמי ועל חופש החלטה, גם אם זו החלטה פשוטה, מתי ואיך להשתמש בגופם - התרסה כה אלמנטרית ומהותית".

גם היום, שלושה חודשים לאחר צאת הספר, אברמוביץ' משוכנע שדמותו של דעודש גדולה מהסיפור עצמו: "זו כתיבה של אדם שנמצא בהישרדות ובכל זאת מקפיד על דיוק בכל פרט ובכל שיחה שניהל - חלום של כל היסטוריון. "אתה מבין לעומק את העוצמה של הקהילה היהודית ומקבל הצצה אותנטית לפיסה היסטורית שלא תועדה. הרגשתי, דרך הכתיבה שלו, שהוא אדם עם תודעה ועם פרספקטיבה רחבה של זמן; אסיר שמבין שהחוויות האימות שהוא עובר עכשיו יהיו יום אחד חלק מההיסטוריה".

עבור אברמוביץ', שזהו ספרו ה-21, מדובר בחוויה שונה לגמרי מספריו הקודמים: "כתבתי בעבר על שואה ופרטיזנים, ומה שאתה רואה בדרך כלל אלו תמונות של אנשים מבוגרים, של ניצולים. אתה לא באמת יודע איך הם נראו, כי לאף אחד לא נשארו תמונות אחרי המחנות.

"כאן קרה לי משהו מדהים, מצאנו בתוך איזו תעודה שנשמרה בארון המסמכים, צילום של יוסף דעודש משנת 1947. הגדלנו אותה: מקשיש מבוגר עם פנים חרושות קמטים ראיתי פתאום את הצעיר היפה והאמיץ מתעורר לחיים. הרגשתי שיש לי שותף לכתיבה, שאני לא לבד, שהוא כאן איתי".

רגישות ואהבת אדם

היומן המרתק וגדוש האירועים נכתב מתוך השקפת עולם שופעת רגישות ואהבת אדם. דעודש מתאר את מצוקת הנשים במחנה, ויותר מזה את האלמנות והרווקות שהיו חשופות לאלימות מינית מצד החיילים והקצינים, את מאמציו להקל עליהן בכל דרך, את המחזה שכתב והעלה בפני האסירים, ואת הכסף שנאסף ונתרם לאנשי ונשות הקהילה המוחלשים.

יוסף דעודש

"המציאות המחרידה של שגרת החיים במחנה ריכוז בשנת 1942 עלתה וצפה לנגד עיניהם של בני המשפחה: הוצאת היהודים מבתיים בבנגאזי, הובלתם למחנה הריכוז ותקופת המעצר במחנה".

"באותם ימים הגיע אל המחנה רופא וקבע שהתפשטה אצלנו מחלת הטיפוס", כותב דעודש. "הכרזתו חייבה להטיל הסגר על כל הביתנים בלא יוצא מן הכלל. בד בבד הורו שלטונות ג'אדו לגלח את ראשיהם של כל הגברים ואת ראשי כל הנערות עד גיל 12, היה זה מחזה איום... כמה מאנשי המחנה שנרתעו מהתגלחת

יהודים לובים ניצולי [ברגן-בלז](#) חוזרים ללוב. על הקרון ניתן לזהות את הכיתוב "Going Home, To Tripoli" וציור דגל בריטניה

[לחזרה לתפריט הראשי לחצו כאן](#)

נעליים, משקפיים ותמונות בכיס: קבר אחים ובו 1,400 נרצחים יהודים התגלה בבלארוס

באוגוסט 1941 אספו הנאצים את הגברים של אזור לוניניץ שבבלארוס וירו בכ-1,400 יהודים. לאחר מסע חיפושים בן עשרות שנים, בין ישראל לבלארוס, נמצא באחרונה קבר האחים העצום ובו ממצאים ועדויות המלמדים על הזוועה

שרידיהם של כ-1,400 גברים יהודים נמצאו בקבר האחים בעיירה לוניניץ שבבלארוס

גדוד הענישה' שתפקידו היה לבצע הוצאות המוניות להורג. למקום נשלחו 300 תלוינים שביצעו את הטבח. באזור לוניניץ עצמו נרצחו בזמן השואה יותר מ-16 אלף אזרחים, לפחות 600 מתוכם נשרפו חיים, וההערכות מדברות על לא פחות מ-200 ילדים שהיו ביניהם.

ינסו לקבוע גיל וגובה

את החפירות ביצעו אנשי היחידה לזיהוי פלילי של משרד הביטחון של בלארוס. הם פתחו שניים מתוך שבעה קברים במקום. עד כה הוצאו שרידים של 150 שלדי אדם ועוד מאות עדויות מהותיות. מומחים לזיהוי פלילי יוכלו לקבוע את הגיל המדויק של הנרצחים, מינם, גובהם וכן גיל הקבורה המשוער.

סגן התובע של אזור ברסט, דניאל דריאבין, סיפר כי בחודש אפריל השנה פתח התובע הכללי של בלארוס בחקירה פלילית על עובדת רצח העם של אוכלוסיית בלארוס במהלך מלחמת העולם השנייה, ובתקופה שלאחר המלחמה. לדבריו, הפרקליטות באזור ברסט מעורבת באופן פעיל בחקירה. עד כה נחקרו כבר יותר מ-1,500 קורבנות ועדים לזוועות הפשיזם, ואותרו 21 מקומות קבורה המוניים שלא היו ידועים קודם לכן. "אנחנו מתכוונים לבסס את כל עובדות הזוועה של הפשיסטים ושותפיהם", אמר נציג הפרקליטות.

תגלית מצמררת בבלארוס: לאחר עשרות שנות חיפושים נמצא קבר אחים, ובו שרידי גופותיהם של כ-1,400 גברים יהודים, שנרצחו לפני 80 שנה בידי הנאצים. הטבח הנורא התרחש באוגוסט 1941, בעיירה לוניניץ (ליד פינסק) שבשטח בלארוס.

תחקיר שביצעה העיתונאית הבלארוסית טאניה קונאפצקיה, הוא שהביא לחשיפת הקבר - לצד מלאכת חיפושים ארוכת שנים של יוצא העיר שלמה אלפינר ז"ל, ושל בתו אילנה סלע. "במשך עשרות שנים חיפשו את מקום הקבורה של הגברים, ורק בשבוע שעבר החלה עבודת החפירות במקום הזה שבו התגלו העצמות", סיפרה סלע.

200 ילדים נשרפו חיים

הערוץ הראשון של הטלוויזיה הבלארוסית פרסם תיעוד מצמרר של עצמות אדם וגולגולות שהוצאו מקבר האחים, וכן ציוד אישי של הנרצחים הכולל משקפיים, מסרקים, נעליים וציוד אישי שלהם - עדות לזוועה שהתרחשה במקום.

העיתונאית טאניה קונאפצקיה סיפרה כי הממצאים המזעזעים, שנמצאו בעיירה לוניניץ, באתר הכפר מוצ'ולו, היו טמונים באדמה יותר מ-80 שנה. החקירה העלתה כי הרצח בוצע בידי משטרת גדוד 306 שנקרא

80 שנים לרצח בבאבי-יאר

באחרונה חתם הארכיון המרכזי לתולדות העם היהודי על הסכם לשיתוף פעולה עם מרכז הזיכרון לשואה הממוקם בבאבי-יאר.

הטבח בבאבי יאר

אנדרטת "המנורה" ליד בורות הטבח בבאבי יאר

האנדרטה לזכרם של 100 אלף "אזרחים סובייטים" שנרצחו בבאבי יאר

[לחזרה לתפריט הראשי לחצו כאן](#)

ההסכם יאפשר לשני הצדדים להרחיב את מסד הנתונים על החיים היהודיים באוקראינה לפני השואה. "חתימת ההסכם לשיתוף פעולה תאפשר לארגונים שלנו לחזק את בסיס המחקר", אומרת אנה פורמן, סגנית מנהלת מרכז הזיכרון לשואה בבאבי-יאר. "יצרנו עד כה את ארכיון המסמכים המקוון הגדול ביותר בקשר למאה ה-20 באוקראינה, ואנחנו ממשיכים בפעולות להעשרתו, כדי שנוכל לשחזר את שמות כל קורבנות הטרגדיה בבאבי-יאר וקורבנות השואה".

לדבריה, ארכיונים באוקראינה היו במוקד מפעלי הסקר והצילום של הארכיון בשלושת העשורים האחרונים, ובמסגרתם אותרו וצולמו אלפי תיקים ארכיוניים במוסדות אוקראיניים המתעדים את החיים היהודיים במקום, החל במאה ה-16 ועד תיקי נחקרים יהודיים בארכיון הקג"ב. "בימים אלה אנו פועלים להרחיב את הפעילות שלנו גם לתיעוד החיים היהודיים המתעוררים באוקראינה במאה ה-21. שיתוף הפעולה עם מרכז ההנצחה בבאבי-יאר יאפשר לנו להרחיב את הפעילות שלנו באוקראינה אף יותר".

מחנה הריכוז פלאשוב יהפוך מאתר בילוי לאתר לנרצחים

את הפארק פוקדים צעירים רבים המחפשים מקום להשתכר בו ואנשים המטיילים עם כלביהם. על פי התוכניות, בתוך חמש שנים יוקם אתר הנצחה ובו מוזיאון, מרכז חינוך ופארק בעיצוב חדש. פלאשוב היה מחנה ריכוז ליד העיר קרקוב שבפולין, שפעל החל מקיץ 1942 כמחנה לעבודות כפייה. ב-10 בינואר 1944 הוסב רשמית למחנה ריכוז.

האנדרטה בפלאשוב. מהמחנה לא נשאר זכר.

כיכר על שמו של חסיד אומות העולם צ'אונה סמפו סוגיהארה

נחנה בירושלים ב-11 באוקטובר 2021

ולפני שהקונסוליה נסגרה וסוגיהארה נאלץ לעזוב את קובנה, אלפי יהודים קיבלו ויזות. מסופר שאפילו בתחנת הרכבת, בעודו עוזב את ליטא, סוגיהארה המשיך לחתום על דרכונים.

כעבור אחד עשר חודשים נסגר גם הפתח הקטן הזה כאשר ליטא נכבשה על ידי גרמניה. רוב היהודים במדינה נרצחו.

ב-4 באוקטובר 1984 יד ושם הכיר בצ'אונה סמפו סוגיהארה בתור חסיד אומות העולם.

לחזרה לתפריט הראשי לחצו כאן

אחרי ההתקפה הגרמנית על פולין, ותחילת רדיפת היהודים שם, יהודים רבים ברחו מזרחה. כ-15,000 יהודים הגיעו בסופו של דבר לליטא, שם נלכדו בין הנאצים לבין כוחות של ברית המועצות. יהודים אלו חיפשו נואשות אחרי דרך להגר מחוץ לגבולות אירופה. צ'אונה סמפו סוגיהארה היה דיפלומט יפני. הוא הגיע לליטא בשנת 1939 כאשר המדינה עוד הייתה עצמאית ושימש כקונסול היפני בקובנה. אחרי שליטא סופחה לברית המועצות, בקיץ 1940, נתבקשו כל הדיפלומטים הזרים לעזוב את קובנה עד סוף אוגוסט של אותה שנה. בזמן שהוא אורז את חפציו, סוגיהארה קיבל הודעה שמשלחת של יהודים מחכה מחוץ הקונסוליה שלו ומבקשת להיפגש עמו. למרות שהוא עמד לעזוב את תפקידו ויכול היה בקלות להתעלם מהבקשה, סוגיהארה הסכים לפגוש את המשלחת לשיחה קצרה. חברי המשלחת הגיעו עם בקשה דחופה: בשלב זה כמעט אף מדינה זרה לא נתנה אשרות הגירה, והאפשרות היחידה הייתה להגיע לקוראסאו (Curacao) – מושבה הולנדית – שם לא נדרשה אשרת כניסה כלשהי. אך כדי לקבל רשות לחצות את ברית המועצות היה צורך בוויזות מעבר יפניות.

הקונסול היפני שלח מברק לממונים עליו במשרד החוץ היפני, וביקש הנחיות. אך מכיוון שמצוקת הפליטים הטרידה אותו, הוא החל להנפיק ויזות ביוזמתו, מבלי לחכות לתשובה של טוקיו (Tokyo). כאשר התקבלה תשובה שלילית – הוא לא חדל ממעשיו. בתוך זמן קצר,

הפגנה אנטישמית חריגה בפולין

"מוות ליהודים!" צעקו מפגינים ביום העצמאות האחרון בפולין והציתו כתב זכויות היסטורי. מאות פעילי ימין קיצוני נאספו בעיר קאליש שבמרכז המדינה, והבטיחו 'לרדוף את אויבי המולדת ולגרשם לישראל'. הם הציתו עותק של כתב זכויות מ-1264 שהפך לסמל להגנה על זכויות יהודים בפולין. הרשויות לא פיזרו אותם: "חששנו מאלמות". פעילים נגד אנטישמיות הביעו תדהמה: "מעולם לא ראיתי דבר כזה".

83 שנים לליל הבדולח

אלפי מוסדות יהודיים ובתי כנסת בארץ וברחבי העולם הוארו ללילה אחד, כדי להוסיף אור בלילה שבו החל החושך הגדול לרדת על יהדות אירופה. לפני 83 שנים בדיוק אירע ליל הבדולח: "היה זה אור ירוק ראשון להיטלר, להמשיך לשואה", אמר הרב לאו, "כשראה שלאף אחד לא אכפת מהיהודים".

מחקר על האנטישמיות באוסטריה

עלייה של 6.4% במקרי האנטישמיות באוסטריה

מחקר חסר תקדים ומפורט, שהחל כבר בשנת 2018, כולל 120 מומחים בינלאומיים שבחנו אפשרויות להתמודדות עם האנטישמיות, 83 שנים לאחר ליל הבדולח ו-76 שנים לאחר תום השואה. במחקר נחקרו שנאה, מידע כוזב, תיאוריית קונספירציה על יהודים ועל מדינת היהודים המרעילים לבבות ומוחות.

נשיא הקונגרס היהודי האירופאי, ד"ר משה קנטור קיבל את עיטור הכבוד הגבוה של ממשלת אוסטריה על מלחמתו באנטישמיות ועל תרומתו לשימור זיכרון השואה ולחיזוק והגנה על אורח החיים היהודי באירופה.

"אם רוצים להעביר נושא כבד ורציני כמו השואה, צריך להשתמש בדברים אינטימיים. האינטימיות נוצרת בסיפור האישי, אבל האינטימיות הגדולה יותר, המשמעותית יותר, מתאפשרת באמצעות האמנות..." אהרון אפלפלד

להשמיע את קולם

העיסוק ביצירות אמנות של בני הדור השני לשואה מוסיף להתפתח לכיוונים חדשים – עוד ועוד אמנים בני הדור השני מגלים אומץ להתמודד עם הפחדים והשאלות באמצעות היצירה. שיחה עם ד"ר בתיה ברוטין, חוקרת תולדות האמנות, המתמקדת בחקר אמנות חזותית העוסקת בשואה.

ראיינה וכתבה: דנה שוכמכר

התחושות האלו שהפכו ברבות הימים למרכיב מרכזי בזהותם והיה להם צורך אדיר להתמודד אתן. חשוב לציין, כי כשם שתגובות הניצולים שונות זו מזו, גם התגובות של בני הדור השני שונות זו

מזו בעוצמתן ובאופיין. הקבוצה של בני הדור השני היא קבוצה הטרוגנית שעמה נמנים בעלי רקע דתי, כלכלי, פוליטי והשכלתי מגוונים. מה גם שהנסיבות של הישרדות ההורים שלהם מגוונות וכך גם התגובות שלהם. היו הורים שבחרו לדבר על החוויות הקשות שעברו בשואה והיו הורים שבחרו לסתום את הגולל על עברם הנורא בשתיקה, על מנת "לפתוח דף חדש".

מה מאפיין את יצירות האמנות של בני הדור השני?

ברוטין: "המאפיין הבולט ביותר של עבודת האמנות של בני הדור השני הוא שימוש בדימויים מובהקים מן השואה", כך לדוגמה, אפשר לראות שימוש בתצלומים המתארים ערימה של גוויות או תצלומים אחרים מהגטאות ומהמחנות, כגון שרידים של שיער ובגדים. ישנם דימויים שמהם אפשר ללמוד במדויק היכן שהו הוריהם של בני הדור השני. כך לדוגמה, המספר על היד מאפיין בעיקר עבודות של ילדי הניצולים מאושוויץ, המקום היחיד שבו קעקעו מספר על אמת ידם של האסירים והאסירות". עוד מציינת ברוטין את השימוש בדימוי בגדי פסים של אסירי המחנות בעבודות של בני הדור השני. "כך לדוגמה", היא אומרת, "מישל וולמן, שגדל בבית שבו בגד האסירים של אביו הוצג בסלון בתוך ויטרינה, יצר יצירות שבהן מופיע דימוי בגד הפסים".

ההבדלים בין יצירות בני הדור הראשון ליצירות בני הדור השני

ברוטין רואה עצמה ממשיכת הדרך של פרופסור זיוה עמישי מייזלש מהאוניברסיטה העברית, כלת פרס ישראל לאומנות לשנת 2004, שכתבה את מחקר מקיף על השפעת השואה על האמנות החזותית. רבים מן האמנים במחקר היו מהדור הראשון שחוה את השואה. ברוטין ממשיכת דרכה בהתייחסותה ליצירותיהם של הדור השני בהשוואה לאמני הדור היו

ד"ר בתיה ברוטין חוקרת תולדות האמנות, מתמקדת בחקר אמנות חזותית העוסקת בשואה ובתגובות אומנותיות בזמן השואה ולאחריה בישראל ובעולם. ברוטין חוקרת אנדרטאות לזכר השואה בארץ ובעולם, פרסמה ספרים רבים בנושא וכיהנה כשני עשורים כראש התוכנית להוראות השואה בחברה הישראלית במכללה האקדמית בית ברל.

שני קטבים: שואה ומורשת ישראל

ברוטין משתייכת לקבוצת בני הדור השני וסיפורה המשפחתי יכול ללמד רבות על הבחירה שלה לעסוק בנושא השואה. אימה של ברוטין נולדה בגרמניה לאם יהודייה ולאב גרמני שלחם במלחמת העולם הראשונה. לאחר מלחמת העולם השנייה הכירה אימה של ברוטין את אביה - יהודי שעלה מפולין לארץ ישראל בתחילת שנות השלושים של המאה עשרים ושירת בבריגדה היהודית בצבא הבריטי בתקופת המלחמה. הבית שבו גדלה נע בין שני קטבים - שואה ומורשת ישראל.

בספרה "הירושה - השואה ביצירותיהם של אמנים ישראלים בני הדור השני", מביאה ברוטין לידי ביטוי את הייחודיות של עבודות האמנות של בני הדור השני לשואה. "בעבודותיהם", היא אומרת, "מציגים בני הדור השני ביטויים מגוונים שביניהם בחרו, בין היתר, להביע הזדהות עם הקורבנות. עם זאת, ניתן לראות כי חלקם גם מתמודדים עם השניות שבין קורבן לתוקפן, עד כדי הזדהות עם התוקפן כתגובה לשליטה הישראלית בגדה".

הולדת הכינוי "דור שני לשואה"

הכינוי דור שני לשואה התגבש בשנות השמונים של המאה העשרים, כשצעירים - בנים ובנות של ניצולי שואה - החלו להתבגר ולעמוד על זהותם. ההגדרה כוללת את כל מי שנולד לאחר מלחמת העולם השנייה להורים שחיו באירופה תחת השלטון הנאצי בגטאות, במחנות, במחבוא, במנוסה או כלוחמים וכפּרטיזנים. בעשרים השנה האחרונות מצטרפים גם בני הדור השלישי, וגם ילדיהם של בני הדור הראשון בצפון אפריקה שחוו את הרדיפות של הוריהם.

אף שבני הדור השני לא חוו על בשרם את זוועות השואה, הם ספגו בבתיהם, מי יותר ומי פחות, אווירה קשה של אובדן ומוות. רבים מהם הפנימו את

המתייחסים לשואה באופן ישיר ובוטה. הייתה זו התערוכה הראשונה שבה אמנית בת הדור השני הציגה בגלוי יצירות המביעות תחושות של מבוכה, השפלה והזדהות עם הקורבן. בעצם הצגת יצירותיה של וינפלד במוזאון ישראל יש עדות להכרה של הממסד האמנותי באופיו המיוחד של נושא השואה, ובהיותו אחד הנושאים שעל האמנות הישראלית לעסוק בהם. אין זה מקרי שבקטלוג התערוכה לא ציינה האוצרת, סטפני רחום, את עובדת היותה של וינפלד בת לניצולים. לשאלתה של ברוטין, מדוע לא ציינת זאת, היא ענתה כי היא מעדיפה להציג אותה כאמנית העוסקת באוטוביוגרפיה, מכיוון שהכינוי דור שני עוד לא היה שגור, והיה נהוג להדחיקו ולא לצינון בגלוי.

מתחילת שנות השמונים אנו עדים לעיסוק אינטנסיבי של אמני הדור השני בנושא השואה. בשנת 1981 הוצג המיצב **קרמטוריום אידאולוגי** של אביתר שטרן בשדרות רוטשילד בתל אביב. שטרן המשיג את הקרמטוריום, סמל מובהק של השואה, כדי להביע מיאוס ותיעוב מכל הרג. הייתה זו התייחסות ראשונה מסוגה אל נושא השואה, והיא שפתחה פתח לעיסוק בנושא לא רק באופן אתנוצנטרי-יהודי, אלא גם באופן אוניברסלי-כללי.

בשנת 1983 הציג חיים מאור בתערוכה **תל חי 83** מיצב ושמו **תשדורת מאושוויץ-בירקנאו לתל חי**, ובו עסק בקשר החזותי שבין צללית המבנה בתל חי למבנה השער של אושוויץ-בירקנאו.

מאז התערוכה של וינפלד ב-1979 ועד פברואר-אפריל 1988, כשהוצגה תערוכתו של מאור, **פני הגזע ופני הזיכרון**, לא התקיימה תערוכה בנושא השואה במוזאון ישראל בירושלים. התערוכה של מאור בדקה את תהליך הזיכרון והשכחה, והצביעה על מערכת אסוציאטיבית אישית וקולקטיבית של העבר, הקשורה לסטראוטיפים ולדעות קדומות בתורת הגזע הנאצית שכוונה נגד היהודים בשואה.

בתחילת שנות התשעים התקיימו בארץ תערוכות שעסקו בשואה כחלק מנושאים כלליים הקשורים למוות, לקץ ולזיכרון, כגון **אחרית דבר** (1992) ו**חרדה** (1994). בתערוכות אלה הוצגו, בין השאר, יצירות של אמני הדור השני, עובדה המלמדת על שילוב נושא השואה באמנות הישראלית. בד בבד המשיכו להתקיים תערוכות יחיד של אמנים בנושא השואה. ב-1992 הציג נתן נוחי ציורים גדולי ממדים במוזאון לאמנות חדשה בחיפה, ובהם נראות דמויות עירומות, שדופות וקירחות, המזכירות את הגוויות של קורבנות השואה שהתגלו לעיניהם של משחררי המחנות.

ב-1993 הציג חיים מאור את **הספרייה האסורה**, שהייתה מורכבת ממסלול בן שמונה תחנות בדרך ללא מוצא. הצופה בתערוכה הוּבַל ב'מסעי' לבניית מערך דימויים הנקשרים לטראומת השואה ונדרש להשתמש בתהליכי שחזור וזיכרון.

הראשון. "בני הדור השני המשיכו לעסוק בעולם הדימויים של בני הדור הראשון – מנקודת מבט אחרת מצד אחד, ומדימויים אחרים המאפיינים את עולמם הפנימי מצד אחר.

"עבור בני הדור הראשון, הנספים היו אנשים שהכירו מקרוב, בין אם מדובר על אחים או הורים, ואילו בני הדור השני לא הכירו את המתים, אך המתים היו נוכחים בחייהם. כך לדוגמה, האמנית רבקה מרים, שציירה את קרובי המשפחה שלה מגיל 12 על קירות ביתה. לפעמים הופיעו הדמויות בתור צללים ולפעמים בתור רוחות רפאים".

מה ההבדל בין הדור השני בארץ לדור השני בעולם?

בראשית ימיה של מדינת ישראל, היחס של החברה הישראלית לדור הניצולים היה שלילי. האמנים הניצולים שביטאו את טראומת השואה שחו לא זכו להכרת הממסד האמנותי ויצירותיהם לא הוצגו במוזאונים, אלא במבואות של מוסדות ציבור או במוסדות תרבות. רק בראשית שנות השמונים החלו להציג תערוכות של אמנים בני הדור השני במוזאון ישראל או במוזאון תל אביב לאמנות.

ההבדל בין בני הדור השני בארץ לבני הדור השני בחו"ל הוא שבישראל השואה היא מרכיב מרכזי בהווה התרבותית של החברה הישראלית. בישראל חיו ניצולי שואה רבים, וכבר מראשית שנות החמישים נחקקו חוקים ששמו את השואה במרכז ההווה של החברה בישראל, כמו לדוגמה, "חוק זיכרון השואה והגבורה - יד ושם, תשי"ג, 1953" הקובע כי תוקם רשות ממלכתית להנצחת השואה והגבורה. מרגע הקמת יד ושם, המשימה הייתה להנחיל את השואה בקרב הדורות הבאים. גם מערכת החינוך בישראל עסקה בזיכרון השואה כבר מראשיתה, ובמסגרתה נכתבו תוכניות לימודים, ספרי ילדים, ערכות לימוד וחומרי הוראה מגוונים. בנוסף, הוקמה רשות מיוחדת לארגון המסעות לפולין.

אמנים בני הדור השני

האמנית הראשונה והיחידה מבין אמני הדור השני שהציגה באמצע שנות השישים את יצירותיה בגלריות הייתה כאמור רבקה מרים, אך במקום התייחסות מעמיקה ומשמעותית לביטויים האמנותיים, שנבעו מחיים בצל הטראומה של הורים ניצולי שואה, הודגש בעיתונות גילה הצעיר והיחס אליה היה כאל אפיזודה חד-פעמית.

רק בסוף שנות השבעים, על רקע התעניינות גוברת והולכת בשואה, החלה גם ההתייחסות לעיסוקם של אמני הדור השני בנושא זה. בשנים אלה התקיימו תערוכות יחיד של אמני הדור השני. חיים מאור הציג את התערוכות **אות קין** במאי 1978 ואת **עיוורון** במרס 1979, שבהן עסק בזהותו כישראלי על רקע היותו בן לניצולי שואה. ביוני-יולי 1979 הציגה יוכבד וינפלד תערוכת יחיד במוזאון ישראל, ובה שקעה אל תוך נבכי הטראומות וזיכרונות ילדותה. היא הציגה דימויים

אלא טיפל בה כזיכרון, תוך כדי דיון במשמעות הזיכרון בתודעה בכלל ובתודעתו שלו בפרט. 'נראותה' של השואה ביצירתו של רועי רוזן נצפית ממרחק של זמן ומקום ואינה ישירה וחדה. תערוכה זו עוררה ביקורת נוקבת בשל אופן ההצגה האמנותית השונה של נושא השואה, והיא העלתה לדיון ציבורי את גבולות האמנות לטפל בנושא השואה.

מאז ועד היום מתקיימות תערוכות יחיד ותערוכות קבוצתיות של דור שני כחלק מרכזי ומוערך באמנות הישראלית.

ב-1997 התקיימו במוזאון רמת גן לאמנות ישראלית, בעת ובעונה אחת, שלוש תערוכות של אמני הדור השני העוסקות בשואה: איתמר ניומן 193945, מחווה לפרימו לוי; יעקב גילדור, **השואל הפרטי**; ונתן נוחי **רישומים דיגיטליים** שהתייחסו לשואה, כל אחד על פי סגנונו ועל פי הקשר האישי שלו לשואה.

בסוף 1997 ותחילת 1998 הציג רועי רוזן את **חיה ומות כאווה בראון** במוזאון ישראל בירושלים. רוזן הציג לצופה עשרה טקסטים ו-60 ציורים שבאמצעות מציאות מדומה יוכלו לקחת חלק בחוויותיה של אווה בראון, פילגשו של היטלר. האמן לא הציג את השואה,

השתקפות השואה באמנות של בני דורות ההמשך

ורדה מידר, אמנית מיצב ופיסול, חברת העמותה, מספרת על פעילותה בתחום האמנות

"במסגרת מחקרי על הקהילה היהודית בעיירתו של אבי בפולין 'אפטא' (בשמה העברי) נתקלתי בשתי מפות של האזור היהודי בעיר שצוירו מזיכרונם של שני צעירים שגרו בה: מאיר קירשנבלט ומשה גרינשטיין", מספרת ורדה. "איחדתי את שתי הגרסאות למפה אחת וכדי 'לרפא' את האזור הפגוע רקמתי אותה בחוט אדום, על גבי בד גאזה כפול. את בית הכנסת המרכזי, שהיה גאוות הקהילה, רקמתי בחוט זהב. 'איחדתי' את המפה עם הטלית של אישי שעמה עלה לתורה בטקס הבר המצווה שלו בעיראק. ליד המפה הצבתי את הפסל המייצג את דמות אימי, המתגוננת, המסמלת את מאבקה מול הקלגס הנאצי.

ורדה מידר, אמנית מיצב ופיסול, בת להורים שורדי שואה, עוסקת בשנים האחרונות בחקר גנאלוגי של משפחות הוריה. ורדה יוצרת ומספרת את ההיסטוריה המשפחתית באמנות.

באחרונה הציגה ורדה, בגלריה בעיר זולינגן שבגרמניה, את תערוכתה 'מקום'.

המילה 'מקום' מתארת את חיפושיה של ורדה אחר מקום שהוא בית. היא שואלת האם פליט שנודד ממקום למקום יכול ליצור לעצמו בית, למלא אותו בתוכו, גם אם מדובר רק באוהל זמני.

המילה 'מקום' בעברית מסמלת גם את האל – מקום קדוש בבחינת "של נעליך מעל רגליך כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קודש הוא".

לחזרה לתפריט הראשי לחצו כאן

"כל בית כנסת שאני משחזר מעלה באוב אמנים יהודים"

דוד פישר, בן 55 מירושלים, נשוי + 4, משחזר במגזרות נייר בתי כנסת שחרבו בזמן השואה

פרטים, למשל, אם יש שתי תמונות מאותו מקום, בהפרש של 20 שנה, אני בוחן מה השתנה וצריך להכריע מה ייכנס ומה יישאר בחוץ. פעמים רבות אני מרכיב תמונה אחת מחמש תמונות בזוויות שונות. אני מחדד ועורך, מבליט אזורים חשוכים ומרשה לעצמי לפעמים, במקום שאין כלום, להוסיף משהו בהשראה. השלב הבא הוא לצייר את הדימוי המדויק שאני רוצה לגזור, שזה אומר לקחת את התמונה ולתרגם אותה לעולם של מגזרת נייר, לציור שבו הכול צריך להיות מחובר בגשרים שיחזיקו את ה'מבנה' של המגזרת, כי שום דבר לא יכול 'לצוף'. השלב הזה יכול להימשך שבועות, ובסופו אני מדפיס את הציור בקו ממש דקיק, וזה הגב של היצירה שאותה אחתוך.

איך מתבצע החיתוך עצמו?

מכיוון שלא היה לי גורו שילמד אותי, בניתי את הטכניקה שלי דרך התנסויות. למדתי שקל יותר לחתוך בניירות דקים, אז אני חותך בנייר 170 גרם נטול חומצה, כי נייר שאינו נטול חומצה מצהיב עם השנים. אני מניח את הנייר על משטח גומי, וחותר אותו בעזרת סכינים מפלדה ושתי זכוכיות מגדלת: אחת שמגדילה פי חמישה ואחת פי עשרה. חשוב לכסות את כל היצירה, חוץ מהחלק הספציפי שעליו אני עובד, כי למדתי שהבל הפה גורם לנייר להתעוות. החיתוך עצמו די פשוט וכל אחד יכול לבצע אותו, זה משהו שלומדים בשיעור אחד. האתגר העיקרי כאן הוא הזמן: כל שחזור של בית כנסת נמשך 100–200 שעות עבודה.

"רק בגיל 35 גיליתי שאמא שלי ניצולת שואה, וזה גרם לי לפתח אובססיה לנושא. התחלתי לקרוא רק ספרי שואה, וזה הדבר היחיד שדיברתי עליו עד שכבר נהיה לא נעים. אז החלטתי לתעל את זה ליצירה, לחפש פורקן באמנות"

מה החלק שאתה הכי אוהב ביצירה?

זוהי אמנות של חורים והחסרה וזה מאוד מרגיע. יש משהו תרפויטי בלשבת עם סכין ולצלול לתוך הדבר הזה. כשאני רוצה להירגע מהלחץ שיש לי, אני מתנתק מהכול ורק גוזר.

איך בכלל הגעת למגזרות נייר?

אני מעצב גרפי במקצועי, ועוד כשהייתי חייל השתעשעתי והתנסיתי בכל מיני סוגי אמנות: ציור,

קליגרפיה, צביעה וגם גזירת נייר. בשנת 1993 הקמתי עם נעמי אשתי סטודיו לגרפיקה. לקראת בר המצווה של בננו הראשון ניסינו לחשוב איזו הזמנה

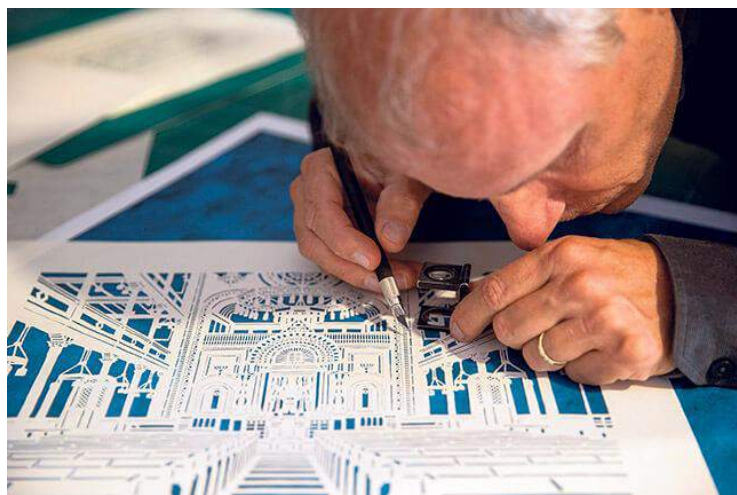
דוד, למה חשוב לך לשחזר בנייר בתי כנסת ישנים?

אני אוסף סיפורים על אנשים שהושמדו בשואה, אבל מתמקד בחיים שלהם ולא במוות ובזוועות. אני מנסה למצוא בארכיונים, בספרים ובעדויות, סיפורים מהתקופות שלפני השואה, על בית הכנסת המסוים שבחרתי לשחזר — איך הוא תפקד, איזו אווירה הייתה ברחוב בזמן הימים הנוראים, למשל, כדי לשחזר את המקום כפי שחוו אותו אנשיו. אלה הדברים שחשוב לי להנציח.

למה בחרת לעשות זאת דווקא במגזרות נייר?

מדובר באמנות עתיקה מהמזרח הרחוק בת אלפיים שנה עם אפס כלים. פשוט יושבים עם סכין וחותרים בנייר, זהו.

מגזרות הנייר הגיעו לאירופה בדרך לא דרך לפני 500–600 שנה והפכו לאמנות נפוצה גם בקרב יהודים. וכמו בתי הכנסת שאני משחזר, גם האמנות הזאת, בגרסתה היהודית, פשוט נמחקה בשואה. אומרים שהיום יש אולי 200 מגזרות נייר ששרדו בשואה, ואם יש לך פריט כזה הוא שווה המון. בז'אנר של האמנות היהודית, מגזרות הנייר כללו מוטיבים יהודיים רבים, ומי שעסקו בהן היו בעיקר סופרי סת"ם המיומנים בעבודה שדורשת דיוק והשתמשו בניירות שהיו להם, ובסכינים שאיתם השחילו את הנוצה. היום יש רנסנס של האמנות הזאת בארץ ובעולם ורבים מגלים אותה מחדש.

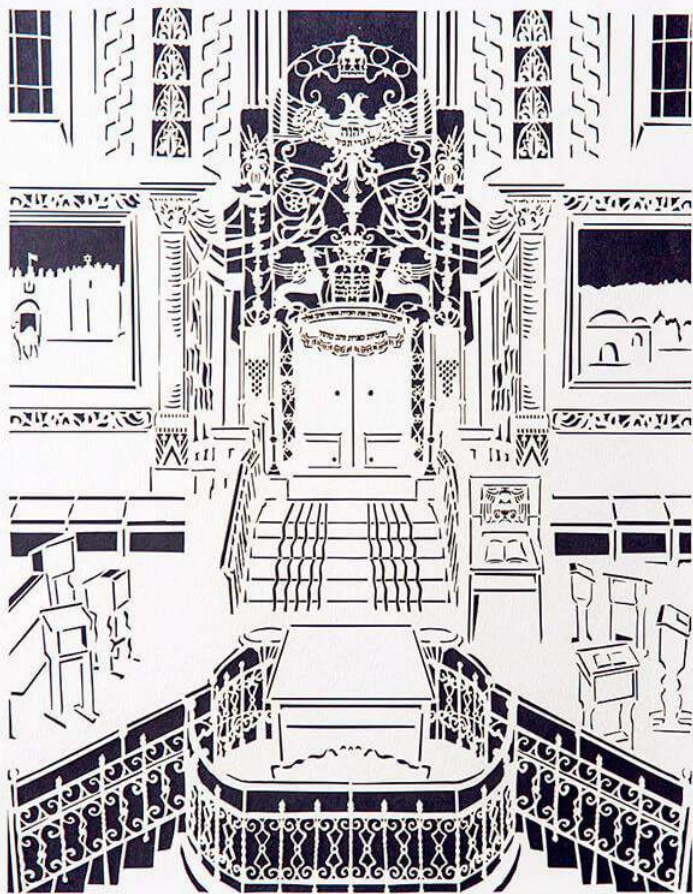

איך אתה ניגש לפרויקט חדש?

האתגר הגדול עבורי הוא למצוא את הסיפור הבא שאני רוצה לספר, כך שחלק גדול מהעבודה שלי הוא עבודת מחקר: אני קורא המון, נובר בארכיונים ועובד מסודר, לפי קהילות.

איפה מתחילה היצירה עצמה?

השלב הראשון הוא בחירת בית הכנסת והדימוי שאני רוצה ליצור. בתור מעצב גרפי יש לי היכולת לחקור לעומק תמונות שונות מאותו המקום, ולהבחין בין

שחזור של בית כנסת קהילת לובצוב, פולין

לחשוב איזו הזמנה מיוחדת נוכל לעצב ונזכרתי בתחביב הישן של מגזרות הנייר. שם התעורר מחדש התחביב הרדום.

איך מגיעים מהזמנה לבר מצווה לשחזור בתי כנסת שנחרבו בשואה?

בשנת בר המצווה של בני הוא התבקש לעשות עבודת שורשים, אז התחלנו לחקור יחד ורק אז גיליתי שאימא שלי ניצולת שואה. הייתי אז בן 35, הצעיר מתוך חמישה אחים, ואף אחד מאיתנו לא ידע את הסוד הזה שאימא הסתירה במשך שנים. אימי גדלה בבוקובינה, רומניה, וגורשה עם משפחתה למחנה בטרנסניסטריה. עם הזמן למדתי שניצולי שואה רומנים התביישו בסיפורים שלהם כי הם הרגישו שאם לא היו באושוויץ, אז אין מה לדבר על זה. אימי סיפרה לי סיפור די מזעזע, שהיה סוג של פסיפס לא סדור, וזה גרם לי לפתח שריטה ואובססיה כלפי הדבר. פתאום, באמצע החיים, גיליתי שאני דור שני לניצולי שואה וכל הצער המשפחתי נפל לי על הכתפיים. הפסקתי לקרוא ספרים רגילים והתחלתי לקרוא רק ספרי שואה. נהייתי מומחה לשואת יהודי רומניה. זה הדבר היחיד שהייתי מדבר עליו עד שזה כבר נהיה לא נעים. קשה לגדל ילדים במרחב כזה. אז נעמי ואני החלטנו לתעל את הדבר הזה ליצירה, לחפש פורקן באמנות.

כך גיליתי, למשל, שכדאי לכסות את כל היצירה כשאני עובד עליה, חוץ מהחלק שאני חותך, כי הבל הפה גורם לנייר להתעוות"

אתה מתפרנס מזה?

לא. את בתי הכנסת אני מוכר מעט ובעיקר שולח לתערוכות. עיקר הפרנסה שלי היא מעבודת מגזרות נייר של ברכות שונות, כתובות ועוד. בניגוד לבתי הכנסת, שאותם אני יוצר ידנית בלבד, בברכות אני מכין רק את העותק הראשון בעבודת יד ולאחר מכן מייצר העותקים במכונת חיתוך לייזר. עיקר הלקוחות שלי נמצאים בחו"ל, על השוק הישראלי די ויתרתי. עם הזמן התחלתי לשלב בין הדברים ולהכניס מוטיבים מבתי הכנסת שמשמשים לי השראה ליצירת מגזרות שלא קשורות לשואה, זה פשוט מעיין נובע של חומרים שלא קיימים בשום מקום, ומכיוון שגזרתי כל כך הרבה בתי כנסת, הסגנון נטמע בי, נעשיתי אמן של אמנות יהודית, מאוד שורשית ועתיקה, אף שגם נוצרים קונים ממני.

למה בחרת דווקא במגזרות נייר למשימה?

מצאתי דמיון אמנותי בין מגזרות נייר לארונות קודש בגלל הסימטריה שיש בארונות, ובבתי כנסת בכלל. אז התחלתי בשחזור של ארונות קודש ומשם זה כבר התפתח. היום אני משחזר במות, ציורי קיר, רהיטים וכולי. כל דבר שאני מרים מתהום הנשייה היהודי, המטורף, של אלף שנים בפולין, הוא בעצם העלאה באוב של אמנות שיצרו אמנים יהודים, אלה שבנו ארונות קודש, עיטרו בתי כנסת וציירו על קירות. אני עושה להם 'תחיית המתים', זוהי אמנות על אמנות. מבחינתי לקחתי על עצמי שליחות להנציח קהילות שהושמדו ובשל כך אני גם מעביר הרצאות בכל רחבי הארץ, מספר על הקהילות, בתי הכנסת והסיפורים שנמחקו.

מה היה בית הכנסת הראשון ששחזרת?

זהו בית כנסת קיים בלונדון, שכלל לא קשור לשואה. רציתי לאתגר את עצמי במיומנויות של המגזרות, אז החלטתי לשחזר אותו. בהמשך, כשחיפשתי דרך להנציח את השואה, עלה לי הרעיון לגזור בתי כנסת שהוחרבו – בהשראת היצירה הזאת. "אחד האתגרים בעבודה הוא לתרגם תמונה למגזרת נייר, כלומר לציור שבו הכל צריך להיות מחובר בגשרים שיחזיקו את מבנה המגזרת, כי שום דבר לא יכול 'לצוף'. את הטכניקה בניתי מהניסיון.

יש בית כנסת מסוים שהוא 'הגביע הקדוש' שלך?

הצבתי לעצמי מטרה לגזור את ארון הקודש של בית הכנסת בבנדין שבפולין, שהיה בו אחד מארונות הקודש המפוארים ביותר שראיתי בחיי, כמובן רק בתצלומים. הבעיה היא שכל התצלומים שיש לי נעשו מזוויות, ולא מהחזית, כך שמורכב לתרגם אותם למגזרת נייר חזיתית. זה ייקח לי זמן ואני עוד נרתע מזה בגלל הקושי, אך בסופו של דבר אהיה חייב לעשות אותו.

"ימים מחוץ לזמן", אמן פוגש עדות

פרויקט ייחודי של בית טרזין: אמנים ממגוון תחומים (ציור, פיסול, מחול, קולנוע) יוצרים בעקבות קלטות של שורדים. בסיום התהליך תוצג תערוכה של העבודות.

עצום של בובות דובים מכל העולם, פיצוי על הידובי שמעולם לא היה לה בילדותה. היא בדרנית לא נורמלית והיא עסוקה באופן אובססיבי בנושא השואה. בקול צרוד מסיגריות היא מסבירה לי, מה שאיש מעולם לא אמר לי בצורה כה מדויקת: "כשהשורד מתבגר, נושא השואה חודר יותר פנימה. הזקנה מעצימה באינדיבידואל את הרגשות של השואה".

אמיר שפט, צייר המתגורר בקיבוץ גבעת חיים איחוד, מסיים לצפות בסיפורה של ורה ושותק. "קשה להתבטא מיד אחרי ורה", הוא אומר.

"ההומור השחור והעוקצני שלה לא קל לעיכול, אך הוא מהפנט, כך גם דמותה השברירית". אמיר מרבה להתעסק בציוריו בדימויים המתבססים על קיטש, פרחים, פרפרים, 'בבושקות' ילדותיות. הכול צבעוני, עשיר ומלא חיים, אך לרבים מהפרחים אין גזע

והבבושקות החביבות מחזיקות בתוכן סודות, לעיתים אפלים, של דורות.

התערוכה תיפתח לקהל הרחב ב-26 בינואר 2022 (לרגל יום השואה הבינלאומי), ותוצג עד ל-28 בפברואר 2022 בגלריית Art&About בעמק חפר. בהמשך תוצג התערוכה ברחבי הארץ ובאירופה, כדי לאפשר לקהל רחב, להיחשף, ככל הניתן, למיצגים ולקחת חלק פעיל בשימור זיכרון השואה.

בין שורדי השואה שהשתתפו בפרויקט:

פטר לג ז"ל, מקסי לבני, צבי כהן, דיטה קראוס, חנה מלכא, ורה מייזלס, ורה אידן, רות מייסנר, אווה ארבן, תלמה סגל, חנקה דרורי ועליזה טננבאום.

"השואה זה אני! יש לזה הגדרה, קוראים לזה אובססיה. המשמעות הכי ראויה בשבילי בחיים זה להתעסק בזה", כך ענתה לי ורה כשהתקשרתי אליה בפעם הראשונה וסיפרתי לה על הפרויקט שלנו. כשביקשתי את הסכמתה שנגיע לראיין אותה, היא סירבה וסיימנו את השיחה. כעבור שעה התקשרה אליי ואמרה שהערתי אותה (השעה הייתה עשר בבוקר) והיא עוד לא שתתה קפה ועדיין לא עישנה סיגריה, אבל עכשיו, כשהיא כבר אחרי וגם התייעצה עם ילדיה, היא מוכנה שנגיע.

ורה מייזלס הייתה ילדה בת שש כשברחה עם משפחתה

אל היערות. הם הסתתרו במשך חודשים בתעלות שחפרו לעצמם. במהלך היום שכבו כמו מומיות, צמודים זה לזה מתחת לברזנט שכיסה אותם, ובלילות יצאו לשתות תה מאצטרובלים ומעט מרק חם. ההורים לא היו פנויים לחבק או ללטף, הם היו עסוקים בהשרדות, וכדי להתנחם, מצאה ורה חור קטן בברזנט והתבוננה דרכו בפתיית השלג הצונחים על הקרקע, וכך העבירה את הימים כולם.

אני מתבוננת בה וחושבת על הילדים שלי, בערך באותו הגיל, ישנים במיטות שלהם עטופים בשמיכה ובחיבוק אינסופי ומתקשה כל כך לדמיין.

דמותה של ורה מורכבת - רגע אחד היא ילדה שמצפה לחיבוק או ליטוף מאימה ורגע היא אימא בעצמה המתנצלת מול בתה שלה... "לקחו ממני את האפשרות לאהוב אותך, לחבק, לנשק כמו שצריך, ואני מודעת לזה שמה שאני לא קיבלתי בזמן המלחמה, אני חסכתי ממך ולא הייתי אם למופת". היא אומנית, פסלת ומשוררת ויש לה אוסף

למעננו! - עמותת רופאות ורופאים למען שורדי השואה

"החלטתי לכתוב כדי שכל שורד שואה יידע שיש כאן גוף שעומד לצידו בשעת הצורך. לדעתי זה פרויקט ייחודי שאין כמותו בכל העולם"

כתבה: נאוה רוזנפלד

בצבא. לאחר כמה ימים הגיע לביתנו, בדק את בעלי החולה, שוחח אתו, נתן את הערכתו המקצועית, ייעץ בנושא תרופתי ובעיקר עזר בארגון הבלבול שבו היינו שרויים. מיד בתום המפגש קיבלנו סיכום ביקור והמלצות.

אנחנו נרגשים ואסירי תודה על העזרה, ההתנדבות, המקצועיות, האכפתיות והחום. התברכנו בארגון ייחודי כזה ובאנשים ורופאים מופלאים כאלה.

החלטתי לכתוב כדי שכל שורד שואה יידע שיש כאן גוף שעומד לצידו בשעת הצורך. לדעתי זה פרויקט ייחודי שאין כמותו בכל העולם. תודה ויישר כוח לכל העוסקים במלאכה.

לצפייה בסרטון [לחצו כאן](#)

חזון העמותה: להעניק רפואה איכותית זמינה, אישית וללא עלות לכל שורדי השואה החיים בישראל, מתוך מחויבות לכבודם ולרווחתם ולנוכח תמונת המצב העגומה בשטח.

עד כה הצטרפו לעמותה מאות רופאות ורופאים מכל תחומי הרפואה להזמנת רופא/ה מומחה/ית **ללא עלות לשורדי שואה**, יש להתקשר ל-3191*.

לפני כשנה ראיתי בפייסבוק סרטון אודות עמותה, שהוקמה על ידי רופאים למען ניצולי שואה והצליחה לגייס כ- 700 רופאים בכירים להתנדבות בעזרה רפואית לשורדי שואה.

לאחרונה עבר בעלי, המוכר כ"שורד שואה", אירוע לבבי, צונתר ללא הצלחה וקיבלנו חוות דעת מבלבלות מרופאים שונים. החלטתי להיוועץ ברופא מומחה פרטי, אך התור שקיבלתי דרש המתנה של חודש וחצי. לכן החלטתי לפנות לעמותת "למעננו". הפניה הייתה פשוטה. צלצלתי למוקד 3191*.

לאחר הפניה הראשונית יצר איתי קשר סטודנט לרפואה בשם מאור. הסטודנטים הם שבודקים את ההפניות ומנחים את הפונים אלו טפסים וסיכומי מחלה רצוי להעביר על מנת שייבחר הרופא המתאים לאירוע. הקשר הטלפוני עם מאור התקיים עד לפגישה המיוחלת עם הרופא, וגם תוך כדי התהליך, על ידי מתן תמיכה בארגון החומר, הפגנת אמפטיה רבה והמון שירותיות.

הרופא שנבחר, פרופסור סער מנחה, קרדיולוג, מנהל היחידה לקרדיולוגיה פולשנית במרכז הרפואי שמיר, היה במילואים. למרות זאת הוא טלפן וביקש להעביר את כל החומר הרפואי לעיונו ובחן אותו בעודו נמצא

רופאות ורופאים למען שורדי שואה

בני הדור השלישי כותבים

טל אלכסנדרוביץ-שגב מזדהה עם סבתה ליצי שופלד מבודפשט

עכשיו הוא מת. הם הרגו אותו. אחרי מסע של שבועיים מבודפשט מגיעה לעיר הנמל קונסטנצה. אנחנו מחכים להפלגה. שלוש אוניות עומדות בנמל – מפקורה, בולבול ומרינה.

אני מועלית למפקורה. לא מכירה אף אחד. הצפיפות נוראית. בינתיים מתברר שעל הספינה השנייה, בולבול, נמצאים רבים ממכריי. ברגע האחרון אני מועברת לשם. הספינה דחוסה בפליטים מכל הסוגים וכל המינים.

מי שעד אתמול היו בכירי הקהילה, היום הם כאן, יחד עם הפליטים. ילדים יתומים יחד עם סוחרים עשירים.

הספינות יוצאות לדרך. לאחר כמה ימים נשמעים פיצוצים נוראיים. מתברר שהנאצים תקפו את מפקורה – 300 מנוסעי הספינה שהייתי מיועדת להפליג בה טבעו, למעט חמישה ניצולים שהגיעו אלינו.

אנחנו ממשיכים לשוט במזג אוויר קשה. סופה נוראית. לא היה עדיף למות על המפקורה? אני חושבת.

חולים. מקיאים. אנחנו נאלצים לזרוק את שאריות האוכל שהיו על הסיפון. ילדים בוכים. הספינה הרוסה. אי אפשר להמשיך. לבסוף מצליחים להגיע לקונסטנטינופול. משם ברכבת לעתלית. ומשם – משם זה כבר סיפור אחר.

תברחי. תברחי. עכשיו. השאירי הכול מאחור. אין בררה. אם תישארי את עלולה למות. מיום ליום זה הופך יתר מסוכן עבורך. קחי צרור עם כל מה שהיה - חוויות, זיכרונות, קצת בגדים, כסף. צאי לדרך!

מפחדת, יוצאת לדרך, פוגשת את איש הקשר שאמור לסייע לי להגיע לנמל במדינה השכנה. עגלות, רכבת והרבה הליכה. את הגבול אני חוצה בריצה - יחפה. רוב הזמן אני דרוכה. מקומות חדשים. חששות. ויש גם אנשים שעוזרים.

אבל לפעמים יש לי זמן לחשוב על כל מה שנשאר מאחור, אולי לתמיד - חברים, חברים לשעבר, חברים שבגדו, הגימנסיה, אולם הקונצרטים, הספרייה, הרחוב הראשי, בתי הקפה, ובכלל כל ילדותי והתבגרותי בעיר הזאת. עיר שהייתה חממה והפכה למקום מסוכן עבורי.

מבחורה בטוחה, צוחקת, מצליחה, מוקפת חברים, תלמידה מצטיינת, לפליטה.

פליטה מפוחדת שנוסעת ברכבת, מוקפת חיילים, מתחזה לפולניה. היופי שתמיד הייתי כה גאה בו נעשה מסוכן. בכל רגע יכולים לעשות לי משהו. לאנוס. לרצוח. החיים נעשו שווים כקליפת השום.

ואהבה שאיננה. אהבה סוערת, סוחפת כל החושים והיסחפות כמו שרק אהבה ראשונה מביאה. שיחות, מגלים הכול ביחד. לדעת בכל רגע נתון שזה הגבר הטוב ביותר שיכול להיות. חכם, מקסים, רופא.

ליצי שופלד-אלכסנדרוביץ

בני הדור השלישי כותבים

עופר ליפשיץ מספר על הסבתות שלו

הסבתות שלי

לא היו עסוקות בלהיות ניצולות שואה
הן היו עסוקות
בלחיות

לולא הסביבה הזכירה להן
והזכירה להן
והזכירה להן

שזה מה שהן
שזה מה שהן אמורות להיות
שבזה הן אמורות להיות עסוקות

אני בכלל לא משוכנע
שבזה הן היו בוחרות
כמו שהן לא בחרו להיות ניצולות שואה
מלכתחילה

הן אהבו לזכור
את המשפחות שלהן
את הסבתות שלהן
את הילדות הרחוקה
ואת הימים חסרי הדאגה
את הקרובים
את התפוחים
את האוכל

את המסע בחיק המשפחה המורחבת
את הימים חסרי הדאגות
את העולם שהיה
איטי ושקט
ומוגן ובטוח

הסבתא שלי
לא אהבה את 'הדברים החדשים'
ונראה לי
שהשואה
וזכר השואה
ומורשת השואה
היו חלק מאותם 'דברים חדשים'

היא פשוט רצתה לחיות
לחיות את החיים
עד כמה שהעניקו לה את האפשרות
לנגוס
בתפוח הבשל

הסבתא השנייה שלי
רצתה שיניחו לה
כי באו הימים
שבהם 'זה כבר לא עניין'

אולי זו הייתה הדרך שלה
למחות על האופן שבו הוטלה
אל תוך מירוץ החיים
אולי החליטה
לא להשתתף בו יותר
אולי החליטה
להעניש את העולם
בכך שתעניש את עצמה

אבל כל זה
בבירור
לא היה קשור לשואה
אלא במאבק הכוחות שלה
עם עצמה
עם החיים
ועם האחר

שתייהן ניצחו
עד שכבר לא
וכשכבר לא ניצחו יותר
היה הכישלון מוחץ
צורב
ומפואר

אבל שתי הסבתות שלי
בבירור
לא היו ניצולות שואה
במקום שבו החליטו
לספר

כי במקום שבו מספרים
אין שואה

כשאתה חופשי לנדוד במחשבותיך
לטייל ולהרחיק למקומות אחרים
להיות מי שתרצה
ככל שתרצה
חופשי לרגשותיך

כשאתה חופשי
להיות עצמך
לעמוד מול גורלך
אין אתה חופשי ופנוי
להיות
תת-אדם

ספרים שהתפרסמו לאחרונה

מות הזמן היהודי: כרוניקה של חורבן הקהילה היהודית בטלוסטה וסביבותיה

יהושע שכנר | עורכת: בלה גוטמן
 יהושע שכנר, יליד טלוסטה, נקלע בעל כורחו אל לב המאפליה. בימי הכיבוש הנאצי היה חבר בוועד העזרה העצמית בעירו, ולאחר מכן גויס לסייע ליודנרט באיסוף כספים מבני הקהילה ומונה לחבר ביודנרט. רבים מן הגרמנים ששירתו באזור, ועמם גם משתפי פעולה אוקראינים רבים, סחטו בלי הרף את הקהילה ודרשו ממנה ומהיהודים - בכסף או בחפצים - למלא את הזמנותיהם. הם האמינו שהיענות לדרישות האלה תרחיק מבני הקהילה את הפורענות. לאורך תקופה רשם שכנר את שראו עיניו ואת שהציל מפי עדים למאורעות שהתרחשו בעירו ובסביבתה. עוד בימי השואה, עת ישב במחבוא ולאחר השחרור, החל לערוך את הכרוניקה ולעבדה, והוסיף עוד מידע שליקט מפי ניצולים בני הסביבה. לכרוניקה של שכנר נוספו מבוא והערות להשלמת המידע ולדיוקו. שכנר ניסה לכתוב באופן שכלתני ומרוחק, אך הדבר לא עלה בידו, ולאורך הכרוניקה שבות ועולות שאלות שהעיקו עליו בקשר לגורל שנגזר על העם היהודי כולו, על קהילתו, ועל התפקיד שהוא וחבריו להנהיגה נאלצו למלא. הכרוניקה היא אפוא תעודה חשובה ומרתקת, על חייהם ועל מותם של יהודי טלוסטה וגליציה המזרחית, הכתובה מנקודת ראותו של חבר יודנרט שנאלץ להכריע בסוגיות אנושיות קשות מנשוא, שאין הדעת משגת, בימי האימה של מות הזמן היהודי.

גטו ורשה – הסוף: אפריל 1942–יוני 1943

מאת: חוי דרייפוס (בן-ששון)
 מרד גטו ורשה הוא מעשה ההתנגדות הבולט ביותר שעשו יהודים בתקופת השואה, ונחשב להתקוממות העירונית הראשונה באירופה הכבושה. הספר מביא את סיפורם של המוני היהודים שחיו ומתו בגטו מאפריל 1942 ועד יוני 1943. המחברת מתארת את חיי היהודים טרם תקופת הגירושים הגדולים לטרבלינקה, בוחנת את הכאוס של ימי השילוחים ועומדת על דפוסי ההתאוששות והחידלון האישיים והציבוריים של יהודי הגטו. על בסיס מאות מקורות היא מציגה את עולמו של האדם היהודי, ואת החברה שבה חי, בצל גלי הרצח החוזרים ונשנים ואי-הוודאות שחוללו. בספר מוצגים ימי המרד בהקשר רחב, על רקע עולמם של כלל יהודי הגטו.

קראו לו חבר: עיתון הילדים 'קמרד' מגטו טרזינשטאט (טרזין)

תרגום מציכית, מבוא והערות: רות בונד
 'קמרד' (חבר) הוא אחד מעיתוני הילדים המעטים שנכתבו בתקופת השואה במעון ילדים בגטו טרזין ושרדו בשלמותם. העיתון נכתב בצ'כית, בידי קבוצת נערים בני 12-14, בין השנים 1943-1944. זוהי תעודה יחידה במינה על הווי הילדים, סדר יומם, שמחותיהם ופחדיהם. 'קמרד' כולל סיפורי הרפתקאות בהמשכים, סדרת קומיקס על נהגי מירוצ, מדור ספורט, חידונים וכו', היו אלה ילדים ככל הילדים, אך לרוע המזל חי רבים מהם הסתיימו בשנת 1944.
 תרגמה מציכית והוסיפה מבוא והערות רות בונדי ז"ל, סופרת, מתרגמת וחוקרת תולדות יהודי צ'כיה בתקופת השואה.

על השפה – יהודי אירופה ערב מלחמת העולם השנייה

מאת: ברנרד וסרשטיין
 הספר עוסק בתקוותיהם ובחרדותיהם של יהודים באירופה בשנות השלושים של המאה העשרים, בהלכי המחשבה ובעולם הערכים שלהם, בהשקפותיהם הדתיות, בשסעים האידיאולוגיים והחברתיים שנתגלעו בקרבם ובשלל צורות הביטוי התרבותי שלהם. המחבר מציב בקדמת הבמה אשכנזים וספרדים, דתיים וחילוניים, מן השטעטל ומן הכרך הגדול לרוחבה ולאורכה של היבשת. הוא מנתח את מצוקתם של היהודים שנבעה מהתפוררות פנימית לא פחות מאשר מהתנכלות חיצונית. המחבר מפיח חיים במנהיגים, בהוגים וברבנים בני התקופה, באנשים מן השורה וגם בהמוני האלמונים הנשכחים למחצה שמרכיבים למעשה את ההיסטוריה.

אי-לידה

את הספר כתבה ציפי קליין על בת דודתה **אי-לידה (Elida)**.

אי-לידה הוא סיפור חייה ושמה של תינוקת שנולדה בגטו קובנה. שמה העברי ניתן לה בידי הוריה כהתרסה נגד הנאצים על האיסור ללדת ילדים. בהיותה בת שלושה חודשים נמסרה אי-לידה בחשאי למשפחה ליטאית. עם חיסול הגטו נספו הוריה והיא נותרה יתומה. מכאן ואילך נשאו אותה תהפוכות הגורל על פני ארצות ויבשות, זהותה האמיתית הוסתרה ממנה ושמה הוחלף כמה פעמים. גם כשנדמה היה שהגיעה לחוף מבטחים, סערות חייה לא הניחו לה והפכו לגיבורה טרגית.

הספר, העוסק בקשר ההדוק בין אירועים היסטוריים מרכזיים של העם היהודי במחצית השנייה של המאה ה-20 ובין מהלך חייה של הגיבורה, נכתב בעקבות תחקיר רחב שערכה הכותבת בארץ, בליטא ובארצות הברית, ומסמכים, תעודות ותמונות שהגיעו לידיה. מציאתם של התעודות, המכתבים והמסמכים משולבת בעלילת הספר ומשתפת את הקורא בחוויית הגילוי. מרבית הדמויות המופיעות בספר נקראות בשמן האמיתי. מרבית האירועים התרחשו במציאות.

האסונות של אי-לידה, הכוללים שלושה אימוצים, רודפים אחר הקורא לאורך כל הספר. בשנת 1974, בהיותה בת 32, נהרגה יחד עם בעלה (שעשה פוסט דוקטורט במכון וייצמן ברחובות) בפיצוץ מטוס של חברת TWA. אי-לידה השאירה אחריה שלושה יתומים קטנים, היום כבר בני למעלה מחמישים.

כתב על הספר פרופ' שבח וייס

כל מסמך (תעודה ארכיונית, הקלטה, דברי ספרות ואמנות, סרט תיעודי) הקשורים ישירות בלעדית או באופן עקיף בשואת העם היהודי מקשים על כתיבת ביקורת או הערכה, בעיקר על ידי מי שחוה אישית את השואה. אי אפשר להיות אובייקטיבי ולא לשקוע בים הזיכרונות האישי. אלא שגם לזוועה היו פנים רבות, איומות, מחרידות, קטלניות ושטניות. הצורך היה בעל דמיון פורה ופיתח את הסדזים שלו לממדים חסרי תקדים. זה היה עידן של הרס התרבות המערבית היודו-נוצרית והגנום של דנטה אליגרי שטף את אירופה (לא רק) בזרם אדירים.

הוגה הדעות החשוב של המאה העשרים – היהודי הצרפתי פול סרטור, אחר שובו מפולין, 1946, אמר שקורותיו של כל קורבן ושל כל ניצול הם נושא לדרמה ותסריט לסרט.

המשורר היהודי פול צ'לן, (שהתאבד בשנות השבעים כי לא עמד בסבל ובטראומה של קורותיו וקורות משפחתו) אמר שאחרי השואה "כל אירופה הפכה לאגם של דם יהודי קפוא".

הספר אי-לידה פרי עטה של ציפי קליין יעקוב, הוא סוג של תעודה, המצטרפת לאלפי יצירות של אחרי השואה. יש בה "דגימה" של עשרות סיטואציות קטלניות מתקופת האופל ההיא.

קשה "לסכם" מסמך כזה מכיוון שכל עמוד, לעתים כל משפט, מחזק בתוכו תיאור עובדות ורגשות מעוררי חלחלה.

לצד "סיפורה של בת לשלושה אבות וארבע אימהות" (כותרת משנה של הספר אי-לידה) נוספים למרבה הזוועה אסונות אישיים שהתרחשו אחרי השואה, בשנות השבעים.

לו לא הייתה זו אמת מרה אפשר היה לחשוש שזה תסריט מלאכותי, אך זו האמת ואין בילתה עוד. מרתק, מזעזע, מחריד, מכאיב ומשאייר אצל הקורא שריטה בלב.

פרופ' שבח וייס

יו"ר הכנסת לשעבר, נשיא המועצה העולמית של יד ושם (בשנים 2000-2007), שגריר ישראל בפולין

(בין 2001-2004), ראש המרכז לחקר ישראל – אוניברסיטת ורשה, ד"ר לשם כבוד משש אוניברסיטאות בפולין

חברים ועמיתים יקרים שנת 2022 החלה וזה הזמן לשלם דמי חבר שנתיים

תשלום דמי החבר מסייע לנו בעיקר לתחזק את העמותה כגוף אדמיניסטרטיבי, אבל בלעדיו יקשה עלינו לעמוד במשימות החשובות שלקחנו על עצמנו.

באפשרותכם לעזור לנו לממש משימות אלה באמצעות תשלום דמי חבר בסך 150 ₪ ליחיד או 200 ₪ למשפחה

דמי החבר מקנים לכם הטבות לפעילויות העמותה ומאפשרים לכם, עד סוף חודש מרץ, לצרף את הדור השלישי והרביעי במשפחתכם כחברים - ללא תשלום נוסף.

לתשלום דמי חבר לחצו כאן

לצרוף חברים בני דורות ההמשך לחצו כאן

בני דורות ההמשך וכל מי שהנושא קרוב לליבו מוזמנים להצטרף אלינו

להצטרפות שילחו בבקשה מייל לכתובת: amuta@dorot-hemshech.org.il

או בטלפון למזכיר העמותה: 054-4407111

כתיבה ועריכה: **ציפי אפלשטיין, ציפי טמשה, בילי לניאדו, רחל רוזנשטיין, דנה שוכמכר**

עריכה לשונית: **לאה תמיר אנגלרד**

עימוד, עיצוב והפצה: **רפי שפירא**

תודה

לחברי צוות הביטאון על עבודה מושקעת ומקצועית

לחברי העמותה שהתנדבו וכתבו לביטאון

ליד ושם, לוועידת התביעות ולמשרד לשוויון חברתי על התמיכה הכספית שהם מעניקים לנו, המאפשרת לעמותה לפעול למענכם בנושאים שונים, כל ימות השנה.

ולבסוף, **תודה מיוחדת לחברינו שתומכים בנו**

ו"מצביעים ברגליים" באירועים, בקורסים ובסדנאות שלנו.

דורות ההמשך
נושאי מורשת השואה והגבורה